

Pázmány Law Working Papers
2025/3

Tóth Tihamér
A versenyjogi csoportos perek
amerikai tapasztalatai – javaslatok
a magyar jogalkotó számára

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest

<http://jak.ppke.hu>

<http://www.plwp.eu/>

ISSN: 2062-9648

Tóth Tihamér

A versenyjogi csoportos perek amerikai tapasztalatai – javaslatok a magyar jogalkotó számára

Absztrakt

Az *opt-out* elven szerveződő csoportos jogérvényesítés nélkül nem várható, hogy sor kerüljön a fogyasztók érdekeit védő versenyjogi kártérítési perekre. A külföldi és magyar tapasztalatok is azt mutatják, hogy a kollektív jogérvényesítés többi formája nem kínál hatékony megoldást, aminek hiányában a jogsértés révén megjelenő jogosulatlan gazdagodás igazságtalanul a jogsértőnél maradhat. Egy adott szakterületért felelős hatóságok ugyan alapvetően képesek¹ a közérdekkel ellenétes, csoportos jogokat sértő megatartásokkal szemben fellépni, azokat a jövőre nézve megszüntetni, szankcionálni, de a jogsértő által megszerzett anyagi előnyt főszabályként nem feladatuk a sérelmet szenvedettekhez visszajuttatniuk. Egy tíz évvel ezelőtt publikált tanulmányomban is úgy véltem, hogy az amerikai csoportos per szabályainak átvétele a magyar perjogi rendszerben nem vezetne olyan rendszer szintű, dogmatikusan kezelhetetlen problémákhoz, amelytől az európai politika- és jogformálók tartanak. Az USA-ban az elmúlt évtizedekben előfordult visszaélések a jogszabályi szigorítások és a gyakorlat változása miatt jelentősen visszaszorultak. A visszaélés szerű megaperektől való félelem azért is megalapozatlan, mert éppen az eltérő kapcsolódó perjogi szabályaink (pl. költségviselés, ügyvédi munkadíj, bizonyítási eljárás, nagyvállalat ellenes esküdtszékek és büntető kártérítés hiánya) jelentősen csökkentik az alaptalan keresetek előterjesztésének rizikóját, nem is szólva arról, hogy a gazdaság kisebb mérete miatt az alperesek kártérítési kitétsége sem fogja átlépni az ésszerűség határait. Az EU Bíróságának a német kollektív igényérvényesítési szabályozás kapcsán született friss ítélete alapján is szükséges a polgári perrendtartás módosítása.

1. Bevezetés

A csoportos perek tétje hatalmas. Az USA-ban több híradás olvasható csoportos perekben született dollármilliók egyezségekről, mint versenyhatósági kezdeményezésre kiszabott büntetésekről. 2013 decemberében például egy szövetségi kerületi bíró rekordmértű, 5.7 milliárd dolláros, kb. 1,3 billió Ft összegű csoportos egyezséget hagyott jóvá. Számos kereskedő még 2005-ben perelte be a két nagy kártyatársaságot, a Visa Inc.-t és a MasterCard Inc.-t, mondván, hogy azok az ún. bankközi jutalék (*interchange fee*) rögzítésével árkartellt működtettek.²

1 A hatékony forrás felhasználás és hivatali prioritások követése érdekében ugyanakkor nincsen egy bejelentés nyomán eljárási kényszere a GVH-nak: a közérdeket nem kellő módon veszélyeztető valószínűsített jogsértés nem kell versenyfelügyeleti eljárásban tisztázni. A Tpv. 70. § (1) bekezdése szerint: „A vizsgáló végzéssel vizsgálatot rendel el olyan tevékenység, magatartás vagy állapot észlelése esetén, amely e törvény rendelkezéseit sértheti, feltéve, hogy az eljárás a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozik, és a közérdek védelme az eljárás lefolytatását szükségessé teszi.”

2 Re: *Payment Card Interchange Fee and Merchant Discount Antitrust Litigation*, 05-md-01720, U.S. District Court, Eastern District of New York (Brooklyn), lásd pl. <http://www.businessweek.com/news/2013-12-13/visa-mastercard-swipe-fee-accord-approved-by-u-dot-s-dot-judge#p2>. A döntés nem lett azonnal végleges, mert számos nagyobb kereskedő (pl. Walmart, Amazon) megfellebbezte a jóváhagyó végzést. Ez az ügy is mutatja, hogy

Az egyes jogrendszerek különböző megoldásokat kínálnak arra, hogyan lehet alapvetően önmagában kis értékű³, nagy számosságuk miatt összességében mégis jelentős összeget eredményező kártérítési jogvitákat hatékonyan lefolytatni. A csoportos jogvitákra a nagyobb vállalkozások jellemzően munkajogi, versenyjogi, környezetvédelmi, értékpapírjogi, fogyasztóvédelmi jogsértéseik esetén kerül sor.

Az Európai Unió, a nagyvállalati lobbizás és a klasszikus polgári jogi dogmatikához ragaszkodó tudományos közösség nyomása hatására távolságtartóan áll az intézményhez. Az elmúlt bő tíz évben számos munkadokumentum és jogszabály született a kollektív, alapvetően fogyasztói jogérvényesítés, illetve a versenyjogi polgári perek támogatása érdekében, de ezek forró kásaként kerülgetik az amerikai típusú csoportos pereket.

EU tagállami szinten sem lehet gazdag tapasztalatokról beszámolni, véleményem szerint azért, mert a közérdekű reprezentatív perek érdekeltség hiányában, a néhol létező perek pedig az *opt-in* szervezőelv választása miatt nem működnek megfelelően. Az Egyesült Királyságban várhatók a közeljövőben fejlemények: itt még 2015-ben engedték meg, kifejezetten a versenyjogi igények tekintetében az *opt-out* jellegű csoportpereket (korábban *opt-in* megoldás létezett). E perekre kizárólag a Competition Appeal Tribunal (CAT) illetékes. A kezdeti óvatosságot megközelítés miatt még mindig nincs kiforrott gyakorlat. 2020-ban hozott a Supreme Court egy CAT határozatot hatályon kívül helyezve egy megengedőbb megközelítést támogató ítéletet a *Merrick v. Mastercard* ügyben, ami a világszerte „népszerűnek” mondható interchange díj megállapításához kötődött. A CAT eredetileg nem volt hajlandó jóváhagyni a peres csoportot (a jóváhagyást Collective Proceeding Order-nek nevezik), mondván, hogy az ügy nem alkalmas arra, hogy abban aggregált kártérítést ítéljenek meg, illetve, hogy előre meghatározzanak egy kárösszeget szétosztó képletet. A legfelsőbb bíróság azonban ezen aggályok ellenére fontosabbnak tartotta annak súlyát a mérlegelés során, hogy az egyéni peres eljárás szinte elképzelhetetlen alternatíva lenne.⁴ Erre a döntésre sokan vártak, az azóta eltelt években számos csoportos kereset került beadásra és jóváhagyásra, jelenleg nagyságrendileg 50 ilyen per van folyamatban a CAT előtt.⁵

A bevezetőben szükséges még felhívni a figyelmet az EU Bíróság 2025. januári ítéletére.⁶ Ebben, egy német bíró kérdésére adott jogértelmezésben lényegében azt mondta ki az EU Bíróság nagytanácsa, hogy EU-joggal ellentétes az a nemzeti szabály, amely egy létező kollektív perlési forma alkalmazásából úgy zárja ki az EU versenyjogi jogsértésen alapuló igényeket, hogy közben más, egyéni követelések összevonását célzó, hatékony eszközt nem

az összetett, nagy tétel bíró csoportos perek is hosszú évekig elhúzódhatnak, még akkor is, ha a felek készek egyezséget kötni.

3 Megjegyzendő, hogy a valóságban nem csak az önmagukban kis értékű, „nem perképes”, fogyasztói természetű igényeket lehet csoportos per tárgyává tenni. Arra is van példa, amikor nagy vállalkozások perelnek csoportosan még nagyobb vállalkozásokat egyenként is jelentős kártérítésre (lásd a versenyjogi példákat bemutató fejezetet, vagy éppen a bevezetőben említett hitelkártyás esetet).

4 2024-ben az ügyben 200 millió fontos nagyságrendű egyezség született, amely a CAT jóváhagyására vár.

5 Ebben a nagy számban meglepően sok az erőfölénnyel való visszaéléses ügy. Ezek lehet, hogy inkább fogyasztóvédelmi jellegű ügyek, de opt-out csoportos per csak versenyjogi jogcímen indítható. Lásd: [Class actions: key developments in 2024 and what to look out for in 2025](#).

6 C-253/23. sz. ügy, ASG2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie, 2025. január 28-i ítélet, ECLI:EU:C:2025:40.

biztosít. Ez azért fontos számunkra, mert ahogyan azt majd bemutatom, az új Pp.-vel bevezetett társult per, mint kollektív jogorvoslat típus csak három jogterületen engedi meg ennek alkalmazását, amibe nem tartozik bele a versenyjog. Elképzelhető tehát, hogy a magyar bírónak félre kellene tennie e törvényi rendelkezés jogterület-szűkítő szabályát, e megnyitni a társult pereket EU versenyjogi szabályok megsértése miatt kártérítésért perlék előtt is.

A tanulmányban egy fogalomtisztázási kísérlet, majd a csoportos perek funkciójának áttekintése után bemutatom a kollektív perek európai szabályozási hátterét és a csoportos perek hazájaként ismert USA szabályokat és gyakorlatot.⁷ A hazai szabályok ismertetése után válaszolok az amerikai mintát ért, illetve az osztályos jellegű csoportos pereket elvi alapon kifogásoló kritikákra.

A kollektív jogérvényesítés formái - fogalomtisztázás

Az egyedi érdekek és követelések érvényesítésén túlmutató kollektív pereskedés alatt a következő formációkat lehet érteni általában, de a magyar jogrendszerben is.

A hagyományos *per társaság* is tekinthető egyfajta kollektív igényérvényesítési formának, amely létrejöhet kényszerűségből (a per tárgya csak több fél perben állásával dönthető el), vagy célszerűségből (pl. ha a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból erednek).⁸ Ez a klasszikus polgári eljárásjogi intézmény azonban nem alkalmas tömeges, hasonló igények érvényesítésére.

A *közérdekű kereset* („*actio popularis*”) lényege, külön törvényben meghatározott állami szerv ad be keresetet az adott jogszabályt megsértő vállalkozással szemben a fogyasztók széles körét érintő kérdésben (ha van is lehetőség kártérítésre, ilyen igény előterjesztésére ritkán kerül sor).⁹ Ilyen felhatalmazással rendelkezik Magyarországon az ügyész¹⁰ mellett számos szakhatóság¹¹, közöttük a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) is. A Tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) 92. § (1) bekezdése szerint a GVH pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt, ha a vállalkozás a GVH hatáskörébe tartozó jogsértő magatartása a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei

⁷ Helyhiány miatt itt az amerikai mintáról csak röviden írok, a téma iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom e tanulmány bővített változatát, amely a PPKE JÁK műhelytanulmányait tartalmazó honlapon érhető el (www.plwp.eu).

⁸ Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, kilencedik kiadás, Osiris, 2008., 146. o.

⁹ Gelencsér Dániel a következő definíciót javasolja: „a magánjogi jogvitában érdekelt felek között megbomlott egyensúly (fegyveregyenlőség) kiegyenlítését és a hatékonyabb jogvédelmi hatás elérését célzó, minden esetben jogszabály által feljogosított szervezet által alkalmazható, köz- vagy közösségi érdek elősegítése céljából biztosított jogvédelmi eszköz, melynek sikeres érvényesítése esetén, valamennyi perben nem álló, de érdekelt (materiális) félre kiterjedő hatályú döntést eredményez”. Gelencsér Dániel: Közérdekű igényérvényesítés Magyarországon II. - a gyakorlat tükrében - (ESz, 2016/4., 26.o.)

¹⁰ Erre külön törvények jogosítják fel, például a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 109. §-ának (2) bekezdése.

¹¹ A Magyar Nemzeti Bank is felléphet a fogyasztók érdekeinek védelmében ily módon a 2013. évi CXXXIX. törvény 164. § (1) bekezdése alapján.

alapján meghatározható körét érinti. További feltétel, hogy a perre csak azt követően kerülhet sor, ha a GVH az adott jogsértés miatt a versenyfelügyeleti eljárást már megindította (ideális esetben, ha már a jogsértés megállapításra került). A közérdekű perek közös rendelkezéseit a Pp. most már átfogóan szabályozza, a kollektív igényérvényesítésről szóló nyolcadik rész XLII. fejezetében.

Akár a közérdekű kereset egy válfajaként is fel lehet fogni, de akár külön kategóriának is tekinthetjük, azt az esetkört, amikor külön jogszabályban meghatározott, illetve állami szerv által feljogosított *érdekképviselői szerv* (egyesület, civil szervezet) ad be a fogyasztók, vagy más érdeksérelmet elszenvedett személyek tágabb köre érdekében keresetet. Ilyenre a fogyasztóvédelem mellett sor kerülhet például a környezetvédelem¹² és az egyenlő bánásmód védelme¹³ érdekében.

Az USA-ban sem a csoportos per a kollektív igényérvényesítés egyetlen lehetséges eszköze. A tagállamok főügyészei (*state attorney general*) mind a szövetségi, mind az állami jog megsértése miatt perelhetnek, *parens patriae* alapon akár kártérítés is követelve adott állam fogyasztói számára. A felperes „kiemelt” minőségére tekintettel ez esetben nincs szükség a csoport bíróság általi engedélyezésére (*class certification*), de az egyezségkötés itt is bírói jóváhagyásához kötött.¹⁴ A Sherman Act megsértése alapján az államok is háromszoros kártérítési igénnyel léphetnek fel, de csak a közvetlen vevők érdekében, ami azért fontos korlát, mert a fogyasztók gyakran csak közvetett vevői a kartellizált árunak.¹⁵ Ha a tagállam a felperes, akkor értesítenie kell az érintett természetes személyeket, akik nevében perel, lehetőséget adva számukra a külön jogi eljárás indítására (*opt-out*). A perből ki nem szálló egyének ezután már nem indíthatnak egyéni pert a Clayton Act 4. § alapján.

A tanulmány középpontjában álló *csoportos kereset*, vagy per (*class action*), amikor egy tipikusan ilyen ügyekre szakosodott ügyvédi iroda által képviselt károsultak csoportja terjeszt elő alapvetően kártérítésre irányuló igényt. Két fő változata az *opt-in* és az *opt-out* csoport: előbbi esetben az osztálytagsághoz kifejezett (írásbeli) nyilatkozat szükséges, a második esetben nem, ott az osztályból való kijelentkezésről lehet nyilatkozni, egyébként minden hasonló helyzetben levő károsultat az osztály tagjának kell tekinteni.¹⁶ Természetesen a „kijelentkezős” rendszerben is van egy pont, amikor a károsultnak jelentkeznie kell, „ki kell lépnie az árnyékból”, hogy átvegye a tipikusan egyezség keretében kitargyalt kompenzációs alapról az őt megillető részt. A jelenleg hatályos Pp. *társult per* néven, igaz szűk tárgykörben, de megteremtette az *opt-in* alapú csoportos perek lehetőségét. E tanulmányban továbbra is a

12 A környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 99. § (1) bekezdése szerint környezetveszélyeztetés, környezetszennyezés vagy környezetkárosítás esetén a környezetvédelmi egyesület a környezet érdekében jogosult pert indítani.

13 Az egyenlő bánásmód és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 20. § (1) bekezdése alapján polgári és munkajogi perek indíthatók.

14 Jonathan M. Jacobson, American Bar Association: Antitrust Law Developments 729. o. (6th edition 2007).

15 A kártérítési igény lehetősége 1976 óta áll fenn és csak az antitröszt jog esetében: 15 U.S.C.A. §§ 15c – 15h. A perlési jogosultság szabályiról később még szólunk: a Supreme Court Illionis Brick döntése szerint szövetségi jogi alapon csak a közvetlen vevők léphetnek fel kártérítési igénnyel. Saját államuk versenyjoga megsértése esetén tagállamonként eltérő a helyzet, van, ahol a végső fogyasztók által indított perek is megengedettek.

¹⁶ Ez a két szervező elv a közérdekű perekben született ítélet hatálya kapcsán is szerepet játszhat, lásd pl. a Tpv. szabályainak bemutatását.

csoportos per kifejezést fogom használni, a „társult” per fogalma csak az *opt-in* megoldást fedi le, hiszen a társulás egyfajta, a per kezdeti szakaszára jellemző aktivitásra utal.

Fontos végül megemlíteni, hogy a kollektív igényérvényesítés nem feltétlen vezet kollektív perhez. Az európai megközelítés is preferálja a „permentes” megoldásokat, s az amerikai jogban is gyakori a csoportos pert megelőző egyezség. A károsult csoport nevében az ügyvéd a kereset benyújtása előtt is megegyezésre juthat a versenyjogba ütköző magatartást folytatott vállalattal. Ez esetben is fontos előírás azonban a bírói jóváhagyás annak érdekében, hogy a csoporttagok érdekei ne sérüljenek.¹⁷

A csoportos per jogpolitikai funkciója

Az eljárási szabályok alapvető célja az kell hogy legyen, hogy a jogos polgári jogi igények minél hatékonyabban érvényesülhessenek a gyakorlatban. Így például, aki kárt szenved, annak legyen érdemi, valós lehetősége a teljes kártérítésre, s ennek érdekében reális költségek mellett tudja igénybe venni az igazságszolgáltatás intézményeit. Kis értékű pereknél, ahol a várható költségek és kockázatok nincsenek arányban a károsultanként várható bevétellel, külön állami ösztönző szabályrendszert kell létrehozni a perhatékonyság érdekében, a kockázatok és költségek megosztásával. A felpereseknek kedvező ösztönzők hiányában az igények „elkallódnak”, a károkozó végső soron még jól is járhat, amennyiben a hatóság által kiszabott büntetés kisebb, mint a jogsértés révén elért anyagi előny (feltételezve, hogy egyáltalán sor kerül hatósági eljárásra).

A kollektív jogérvényesítés, azon belül is a csoportos perek joggazdaságtani (a jog, mint piachibák korrigálásának eszköze) megközelítésével számos magyar szerző is mélyrehatóan foglalkozott, így különösen Nagy Csongor István és Szalai Ákos, így a hatékony szabályozáshoz szükséges joggazdaságtani kérdésekkel, pl. a „racionális apátia”, a „potyázás”, az ügynökprobléma, vagy a csoport finanszírozása kérdéseivel nem foglalkozok e tanulmányban.¹⁸ Megjegyzendő, hogy ezekre a problémákra a reprezentatív eljárásokról szóló EU irányelv is felhívja a figyelmet.¹⁹

Úgy gondolom, hogy amennyiben elsősorban azt várjuk el a jogrendszerrel, hogy a jogsértőtől elvonja a jogsértéssel nyert hasznot, úgy az *opt-out* megoldás a célravezető, míg ha az anyagi jogi igényeiknek aktívan utána járó jogalanyok kárának megtérítése a cél, akkor elegendő lehet az *opt-in* csoportszervező elv bevezetése (lásd társult perek). Részben a racionális emberi

17 Fed. R. Civ. P. 23(e). Az Amchem ügyben hozott ítélet szerint e 23. szabály többi feltétele, úgy mint a predominancia, tipikusság és hasonlóság különleges figyelmet kell hogy kapjanak (Amchem Products, Inc v. Windsor, 521 U.S. 591 (1997)).

18 Lásd például Nagy Csongor István: Comparative Collective Redress from a Law and Economics Perspective: Without Risk There Is No Reward!; Columbia Journal of European Law, Vol 19. 3. 471-500. (2013) (bemutatta a csoportos perek megindítása mögött álló gazdasági-hasznossági mérlegelést, különösen a perlési költségek szerepét). Szalai Ákos: Társult perek: nyitott kérdések és joggazdaságtani elemzés (ESz, 2017/3., 22-31. o.). Szalai Ákos: Kollektív keresetek a kontinensen – joggazdaságtani elemzés (Magyar Jog, 63., 2016/4. 217-225.).

19 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviselői keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről; 9. preambulum bekezdés; HL L 409., 2020.12.4, p. 1–27

passzivitásából, részben tudatos költség-haszon elemzésből²⁰ adódó különbség a két megoldás között az, hogy az *opt-in* rendszerben szükségszerűen lesznek olyanok, akik nem veszik a fáradságot a bejelentkezéshez, így a károkozó a jogsértéssel elért haszon egy részét magánál tarthatja. Ezzel szemben *opt-out* a minden potenciális sértettet felüleo csoport elvonja a károkozótól a jogsértéssel szerzett hasznot (feltételezve az egyszerűség kedvéért, hogy a haszon és a kár mértéke egybeesik). Ez esetben (az akár racionális) emberi lustaság legfeljebb azzal jár, hogy a kártérítési alapon marad némi pénz, melynek elosztásáról vagy a jogalkotónak, vagy a bírónak rendelkeznie kell. Itt lehet megemlíteni az amerikai *cy pres* esetjogban gyökerező intézményéről.²¹ Ennek célja, hogy hasznosan, az eredeti célhoz leginkább közel eső célra fordítódjék a kompenzációs alap megmaradt része. Ezen összeget gyakran egy non-profit, karitatív vagy éppen tudományos tevékenységet folytató intézmény kapja.²² A maradék szétosztása is vezethet pereskedéshez, így a későbbiekben bemutatásra kerülő NFL vasárnapi jegy ügyben született egy ítélet arról szól, hogy a bíróság nem hagyta jóvá, hogy az alpból fel nem használt összeget egy egyetem jogi klinikája kapja, mondván, hogy nem található kapcsolat e diákintézmény és a Sherman Act céljai között.²³

A jogérvényesítés hatékonysága szempontjából nyilvánvaló, hogy a közérdeket jobban szolgálja egy gyorsabb, minden hasonló gyökerű igényt felölelő per, mint rengeteg kisebb jogvita. Egyazon magatartásból fakadó, sok vevőt károsító kartellezés vagy erőfölénnyel való visszaélés esetén mindenképpen hatékonyabb a sok, potenciálisan kis értékű jogvitát egyszerre, egy perben, egyszer s mindenkorra rendezni. A kartellező károkozóknak is praktikus lehet egy eljárásban lezárni a múltat, ahelyett, hogy hosszú évekig perek sokasága foglalja le jogi részlegüket és forrásaikat.²⁴ A csoportos perben született ítélet *res judicata* hatása hozzásegítheti az alperest a múlt „egyszer s mindenkorra” lezárásához.

További járulékos haszna a csoportos pereknek, hogy a megélnkülő magánérdekű jogalkalmazás elősegíti a védett érdekek fontosságának társadalmi tudatosítását, így adott esetben a versenyjog népszerűbbé, közismertté válását, a versenyhez fűződő közérdek fontosságának tudatosítását.²⁵ Már a csoportok megszervezése ugyanis, legalábbis amerikai tapasztalatok alapján, nagy publicitást kaphat reklámok, közérdekű tájékoztatás formájában.

20 E kérdést alaposan körbejárja Nagy Csongor István *Comparative Collective Redress from a Law and Economics Perspective...* című tanulmányában, lásd előbbi hivatkozás.

21 „*Cy pres* comme possible”, angol-francia jogi szaknyelvben ismert kifejezés, jelentése: a lehető legközelebb”. Lásd pl. bírói kézikönyv, *ibid*, 19.o.; *Airline Ticket Comm’n*, 268 F. 3d, 625. Továbbá: Albert Foer: *Enhancing competitiveness through the Cy pres remedy*; letölthető: http://www.antitrustinstitute.org/sites/default/files/Spring10-FoerC_041920100953.pdf.

22 Lásd pl. a Loyola School of Law keretében működő versenyjogi kutatóközpont hírlevelét, melyben beszámol arról, hogy a *cy pres*-nek köszönhetően milyen kutatást tudott lefolytatni a fogyasztóvédelmi „do not call rule” szabály gyakorlati alkalmazásáról. Lásd: http://www.luc.edu/media/lucedu/law/centers/antitrust/pdfs/publications/newsletters/fall_2013.pdf.

23 *Schwartz v. Dallas Cowboys Football Club, Ltd.*, 362 F. Supp. 2d 574 (E.D. Pa. 2005).

24 Különösen az amerikai bizonyítási eljárás szabályai miatt rendkívül megterhelő lehet a perhez szükséges dokumentumok előkeresése, becsatolása (lásd a *pre-trial discovery* fejezetet).

25 Ezt emeli ki az American Antitrust Institute 2011. áprilisi, a bizottsági konzultáció kapcsán megfogalmazott álláspontja, 3.o.: „... promotes public support for the antitrust enterprise”. Jó példa erre a bevezetőben említett

Az önálló („*stand alone*”) csoportos perek, mint a magánérdekű jogérvényesítés egy hatékony formája, a közérdekű (hatósági) jogérvényesítés *helyettesítőjeként* a versenyhiavtal tehermentesítéséhez is hozzájárulhat. Ebben az esetben akár indokolt lehet a büntető jellegű (a teljes kár összegét meghaladó) kártérítés, ami meglehetősen idegen az európai hagyományoktól. Ez a helyzet viszont az USA-ban, a Clayton Act alapján követelhető háromszoros kártérítés miatt is e versenyjogi perek (s ezek túlnyomó hányadát kitevő csoportos perek) adott esetben kifejezetten helyettesítik a szövetségi vagy tagállami hatósági fellépést, elismerve azt, hogy nem lehet minden versenyjogi sérelem kivizsgálására közpénzt áldozni.²⁶ A hatósági jogalkalmazással egyenértékű erejű és jelentőségű pereskedés azért is szükséges lehet, mert adott esetben a versenyhatóság a kormányzati gazdaságpolitikához illeszkedően olyan prioritások mentén dolgozhat, amely nem vezet minden egyes potenciális versenyjogi jogsértés kivizsgálásához és elrettentő erejű szankcionálásához.²⁷ Magyar vonatkozásban valószínűleg kisebb a játéktér az önálló versenyjogi perek előtt, nem sok olyan eset van, amikor egy kartell vagy erőfölénnyel visszaélés valószínűsítése után közérdek hiánya miatt zárkózna el a GVH a közérdekű eljárás megindítása elől. Példa lehetne talán erre az agrárium, amely kapcsán az utóbbi években nem folytak érdemi versenyfelügyeleti eljárások, jó eséllyel a GVH-ra irányadó sajátos versenyjogi agrárkivétel²⁸ elfogadása következményeként.

4. A kollektív perek jogi szabályozásának EU-jogi keretei

Elsőként érdemes leszögezni, hogy a polgári perek szabályozása alapvetően tagállami kompetenciába tartozik, az uniós jog csak néhány rész kérdés esetében, határokon átnyúló ügyletek vonatkozásában, különösen fogyasztóvédelmi és versenyjogi szempontokat szem előtt tartva tartalmaz szabályokat, irányelveken keresztül harmonizálva a nemzeti jogokat.²⁹ Az elsődleges jog szintjén meg kell említeni, hogy az uniós joggyakorlat szerint az uniós versenyjogi szabályok megsértésén alapuló kártérítési jog érvényesítése érdekében minden tagállamnak rendelkeznie kell olyan *eljárási szabályokkal*, amelyek e jog hatékony gyakorlását biztosítják. Ez a Charta 47. cikkének (1) bekezdésében biztosított hatékony bírói jogvédelemhez való jogból is következik.

hitelkártya társaságos egyezség: az ismert társaságok, vagy a jelentős összegek hírértékkel bírnak, ezáltal tudatosítják a közvéleményben is a szabályok létezését és azok fontosságát.

26 Lásd pl. „...private suits provide a significant supplement to the limited resources available to the Department of Justices for enforcing the antitrust laws and deterring violations.”; *Reiter v. Sonotone Corp.* 442 U.S. 330, 344 (1979). Európai szinten inkább csak a retorika szól erről, az eljárási szabályok nem tükrözik a kártérítési perek egyfajta kiegészítő szankció jellegét, jóllehet ha egy vállalkozás ma versenyjogi jogsértés kockázatelemzést végezne, akkor a várható bírságok mellett a várható kártérítések összegét is a mérleg serpenyőjébe kell raknia. Ettől azonban az európai eljárási minták, az amerikaiétól eltérően, nem teszik a felperest egyfajta „privát ügyészi” szerepkörbe.

27 Az USA-ban közismert, hogy a republikánusok a piacon és a vállalkozásokban jobban bízó, kevésbé aktív antitröszt politikát folytatnak, amely mellett mind a tagállami főügyészek, mind a csoportosan pereskedők nagyobb mozgásteret kapnak.

²⁸ Lásd Tpv. 93/A §.

29 Ezenkívül rendeleti szinten kerülnek bizonyos európai nemzetközi magánjogi kérdések rendezésre.

Ami szűkebb témakörünket illeti, egyfelől az uniós fogyasztóvédelmi szabályok kollektív érvényesítése, másfelől az uniós versenyszabályok magánérdekű érvényesítése az utóbbi tíz-tizenöt év legfontosabb jogalkalmazási jellegű témái közé tartoztak.³⁰ Ennek kapcsán a kollektív jogérvényesítés problematikája is terítékre került, de versenyjogi szabályozás végül is itt nem, csak a fogyasztóvédelmi területen született, de az is messze elkerülte a csoportos perek bevezetését. Az Európai Bizottságon belül, az EU keleti bővítését követően, a fogyasztói jogok és a versenyjog kapcsán komoly munka folyt a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatra vonatkozó európai szabályok kidolgozása érdekében. 2005-ben zöld könyvet fogadott el a versenyjogi szabályok megsértésére épülő kártérítési keresetekről; ezt 2008-ban egy fehér könyv követte, amely megvizsgálta azt az elképzelést, hogy a kollektív jogorvoslat bekerüljön az uniós versenyszabályok magánfelek általi érvényesítésének eszközei közé. 2008-ban a Bizottság a kollektív fogyasztói jogorvoslatról is kiadott egy zöld könyvet. Nem sokkal ezután meg is született e témában a jogi szabályozás: elsőként a 2009/22/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv tette lehetővé a feljogosított szervezetek számára, hogy olyan reprezentatív (nem túl pontos magyar fordítással: „képviselési”) kereseteket indítsanak, amelyek elsősorban az uniós jog kollektív fogyasztói érdekeket hátrányosan érintő megsértésének megszüntetésére irányulnak.

Az Európai Parlament 2012-ben fogadott el állásfoglalást a kollektív perek szabályozása kapcsán. Ez nem zárkózik el eleve az amerikai mintájú csoportos perekről, a visszaélészerű perlés elkerülése érdekében viszont tesz javaslatokat (büntető kártérítés, a kollektív jogorvoslat harmadik fél általi finanszírozásának és az ügyvédi sikerdíj kizárása).

A Parlament által kijelölt „európai” útvonalon haladva a Bizottság 2013. június 11-én állt elő reformcsomagjával. Ennek keretében egy *bizottsági közlemény* összefoglalja a témakör kapcsán tartott közmeghallgatás eredményeit.³¹ Ennek 2.2.2. pontja foglalkozik a kollektív pereskedés, azon belül is elsősorban az amerikai mintájú csoportos perrel kapcsolatban felmerült aggályokkal. Ennek az a fő veszélye, hogy visszaélészerű perlést ösztönözne, s ezáltal hátrányos hatással járna az uniós vállalkozásokra. A perindítás akkor tekinti a közlemény visszaélészerűnek, amikor azzal egyébként az előírásokat betartó vállalkozásokat vesznek célba azok hírnevének károsítása érdekében. Az USA-ban éppen ezért a csoportos keresetektől a kereskedelem és az ipar képviselői „igencsak tartanak, mivel ezzel az erőteljes eszközzel olyan ügyekben kényszeríthetik őket egyezségkötésre, amelyek esetleg nem is megalapozottak”. A közlemény megjegyzi, hogy az elmúlt években az USA Legfelsőbb Bírósága fokozatosan korlátozni kezdte a csoportos keresetek alkalmazási körét. A közlemény az opt-in vagy opt-out csoportos perekről szóló részében felidézi, hogy a konzultáció során a vállalkozások határozottan elleneztek az opt-out (a közlemény szerint „vélelmezett részvételen alapuló”) modellt, mivel az több lehetőséget hagy a visszaélésre és egyes tagállamokban

30 Az EU Bizottsága közel tíz éve, 2005-ben adta ki Zöld Könyvét abból a célból, hogy azonosítsa a kártérítési igények hatékonyabb kezelésének főbb akadályait (Commission Staff working paper: Annex to the Green Paper; Damages actions for breach of the EC antitrust rules {COM(2005) 672 final} Brussels, 19.12.2005. http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/sp_en.pdf, 2013. október 10-i letöltés.). Ez és a kapcsolódó verseny főigazgatósági munkaanyag olyan fontos, alapvetően perjogi témákat ölelt fel, mint a bizonyítékokhoz való hozzáférés, a kártérítés mértéke, a kár áthárítása, a perköltség viselésének szabályai, a elévülés megszakadása – és nem utolsósorban a kollektív keresetek. Idővel egy másik uniós politika, a fogyasztóvédelem oldaláról is erősödött az igény a kollektív igényérvényesítés európai szabályozása iránt: 2008-ban Zöld Könyv született a kollektív fogyasztói jogorvoslatról (COM(2008) 794, 2008.11.27..

31 A Bizottság közleménye a kollektív jogorvoslat horizontális európai kerete felé (COM/2013/0401 final).

alkotmányellenes lehet, de legalábbis ellentétes lehet a jogi hagyományokkal. A Bizottság hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a képviselt csoport pontosan kerüljön meghatározásra, majd ezek után, követve a vállalati érveket, az opt-in jellegű csoportos per mellett teszi le voksát.³²

Ezek után nem meglepő, hogy a 2013-as csomagban szereplő *irányelv tervezet* nem tartalmazott rendelkezéseket a csoportos perekről. A kollektív igényérvényesítésről, különösen pedig a csoportos perekről: ennek lehetőségeiről csak egy *bizottsági ajánlás* született.³³ Az ajánlás közös elveket tartalmaz a bíróság előtti és az azon kívüli kollektív jogorvoslatra. Nyilvánvalóan az amerikai csoportos perek veszélyeire utal, amikor felhívja a figyelmet arra, hogy a tömeges károkozások kapcsán „visszaélésszerű pereskedési kultúra” alakulhat ki. Ennek kapcsán, „főszabályként kerülendő” intézményként nevesíti az amerikai modell olyan pilléreit, mint a büntető jellegű háromszoros kártérítést, a tárgyalás előtti kiterjedt bizonyítékismertetési eljárást³⁴ és az esküdtszéki döntést.³⁵ A tagállamok számára az ajánlás a töb fontos „elvet” is leszögez, többek között a képviseleti jogosultság, a perköltség és a finanszírozás kapcsán. Fontos tétel, hogy a felperesi pertársaság a részvétel kinyilvánításának (*opt-in*) elvén alapulhat – ez alól csak akkor lehet kivételt tenni, ha azt az igazságszolgáltatás megbízható működésével kapcsolatos indokok alátámasztják -, továbbá elvárás, hogy a jogerős ítélet meghozatala előtt legyen lehetőség kilépni a pertársaságból.³⁶ A közérdekű jogérvényesítés elsőbbségét is védelmezi az ajánlás, amennyiben azt javasolja, hogy kollektív kereset főszabályként csak azután indítható, hogy az illetékes hatóság jogerősen befejezte eljárását.³⁷

E meglehetősen konkrét „ajánlásokról”, vagy inkább jogilag ki nem kényszeríthető elvárásokról el lehet mondani, hogy nem sok teret engedtek a csoportos per amerikai modelljének tagállami intézményesítése számára – már ami az uniós jogra alapozott igényeket illeti.

32 Közlemény, 3.4. pont.

33 A Bizottság ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről. 2013/396/EU, HL 2013. L 201/60, 2013.7.26. Az ajánlás hibrid jogi természetét mutatja, hogy a tagállamoknak két éven belül meg *kell*t hozniuk az ajánlásban foglalt elveket érvényesítő intézkedéseket, s be is kell számolniuk a Bizottságnak, amely újabb két év után eldönthette, hogy szükséges-e további jogalkotási lépéseket kezdeményeznie.

34 Pre-trial discovery procedures.

35 Feltűnő az is, hogy az ajánlás gondosan kerüli az amerikai terminológiának megfelelő csoportos kereset (class action) kifejezést. E helyett legszélesebb értelemben kollektív keresetéről (collective action) beszél, amelynek két fő változata a csoportos kereset (group action) és a közérdekű kereset (representative action), amikor is kijelölt érdekképviseltek vagy közigazgatási szervek perelnek a fogyasztók nevében. Lásd az Ajánlás (17) és (18) preambulum bekezdését, a definíciókat tartalmazó 3. pontját, illetve a pertársaság kapcsán a 21. pontot.

36 Ajánlás 21-23. pontok.

37 Ajánlás 33. pont. A 34. pont szerint ez esetben biztosítani kell, hogy az elévülési idő ne teljen el a hatósági döntésre való várakozás folytán.

A *kollektív jogérvényesítési irányelv* végül csak sok évvel később, 2020-ban került elfogadásra³⁸, s hatályában csak a fogyasztók³⁹ kollektív érdekeit védő reprezentatív keresetekre terjedt ki, versenyjogi ügyekre nem.⁴⁰ További hiányossága, hogy a csoportos perekről említést sem tesz, ami minden bizonnyal a nagyvállalatok sokéves sikeres lobbizásának eredménye.⁴¹ Az irányelv lényegében a közérdekű perek és a kijelölt fogyasztóvédelmi szervezetek által indított, lényegében szintén közérdekű jellegű pereket szabályozza.⁴²

A tanulmányban foglalt kérdések egyike, az *opt-in*, illetve *opt-out* dilemma tekintetében viszont mégis tartalmaz az irányelv egy figyelemre méltó rendelkezést az érdekképviselő által indított pereket szabályozva. A 8. cikk (3) bekezdése, meglepő módon, kifejezetten az *opt-out* módszert írja elő a tagállamoknak a jogsértés megállapítására irányuló perekben. Amennyiben viszont kártérítés, vagy a termék kicserélése, megjavítása a kereset tárgya, úgy a tagállamok választhatnak a be- vagy kijelentkezéssel között. Egyet lehet érteni Nagy Csongor megjegyzésével, hogy ez bizony uniós szabályozási ellentmondásnak minősül.⁴³ Óvatosan teszem fel a kérdést: valóban olyan komolyságú fogyasztóvédelmi érdekképviselői szerveink lennének Európa-szerte, amelyek tekintetében megengedjük a nagyvállalatokat „rettegésben tartó” *opt-out* peres csoportszervezési módszert, míg az egyébként komoly etikai szabályzás és kötelező kamrai tagság alá eső ügyvédi kar esetében elve elzárkózunk ettől?

Versenyjogi vonatkozásban végül a 2014-ben elfogadott, tagállami *kártérítési* pereket ösztönző *irányelvet* kell mindenképpen megemlíteni.⁴⁴ Ez, amellett, hogy akár „*stand alone*”, azaz hatósági jogérvényesítéstől függetlenül folyó pereket is támogató, innovatív, a bizonyítás kapcsán mondhatni amerikai mintákat követő szabályokat tartalmaz, egyáltalán nem szól a csoportos perekről, minden bizonnyal azért, mert ebben az időben még úgy tűnt, hogy a kollektív perekről, ide értve a csoportos pereket is, egy „ágazatsemlegesebb” európai jogszabály fog születni.

E részt talán azzal lehetne összegezni, hogy két szék között a pad alá esett a versenyjogi csoportos perek európai szabályozása. Az EU Bíróság *ASG 2 ügyben* hozott, a bevezetőben említett ítélete azonban mintha némi reménysugarat villantana fel. A Bíróság, miután felidézi,

38 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviselői keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről; HL L 409., 2020.12.4, p. 1–27 .

39 Az irányelv melléklete sorolja fel azt a több tucat uniós jogszabályt, amelyekben biztosított jogok kollektív érvényesítésére vonatkozik.

40 Az irányelvről lásd bővebben: Nagy Csongor István: The Long-Awaited Directive on Representative Actions: Still Waiting for Godot...; in: Revista Ítalo-Española de Derecho Procesal, vol. 3, no. 2, pp. 127-138 (2020).

41 Ekként vélekedik például Vischer és Faure: A law and economics perspective on the EU Directive on representative actions; Journal of Consumer Policy (2021) 44:455-482, 468. o.

42

43 Nagy Csongor István: The long awaited directive..., p. 132.

44 Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról; HL L 349., 2014.12.5, p. 1–19

hogy a 2014/104 irányelv nem tartalmaz rendelkezéseket a csoportos perek kapcsán, emlékeztet arra, hogy ez esetben a tagállami jogoknak kell rendeznie az eljárási kérdéseket, szem előtt tartva az egyenértékűség és tényleges érvényesülés elveit.⁴⁵ Ez utóbbi alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a kártérítési igények érvényesítésére vonatkozó valamennyi nemzeti szabály és eljárás oly módon kerüljön megállapításra és alkalmazásra, hogy azok ne tegyék a gyakorlatban megvalósíthatatlanná vagy túlzottan nehézé a versenyjogi jogsértéssel okozott kár teljes megtérítésére vonatkozó uniós jog gyakorlását.⁴⁶ A Bíróság szerint, mivel a versenyjog kártérítési keresetek benyújtásához összetett ténybeli és gazdasági elemzésre van szükség, „kétségkívül megkönnyítheti a károsultak számára a kártérítési jog érvényesítését az, ha a nemzeti jogban léteznek az egyéni követelések összevonását lehetővé tevő mechanizmusok.”⁴⁷ A konklúzió szerint, a 2014/104 irányelvvel, valamint az EU Alapjogi Charta 47. cikkének (1) bekezdésével ellentétes a nemzeti szabályozás azon értelmezése, amely megakadályozza a versenyjogi alapuló kártérítési igények jogi szolgáltatóra (adott esetben behajtással foglalkozók) engedményezését annak érdekében, hogy az csoportosan, önálló kártérítési kereset keretében érvényesítse azokat. A nemzeti bíróság akkor lesz köteles mellőzni⁴⁸ a nemzeti szabályozást, ha egyrészt egyéni kártérítési keresetek benyújtása az összes körülményre tekintettel lehetetlen vagy rendkívül nehéz lenne, másfelől a nemzeti jog nem kínál más lehetőséget e követelések összevonására (pl. a követelések engedményezése megengedett Németországban). Ilyen esetben sérül ugyanis a hatékony bírói jogvédelemhez fűződő uniós jog.

Mindebből az következik, hogy minden bizonnyal nem elégíti a *hatékony jogérvényesítéshez fűződő alapjogot* a versenyjog területén, hogy az EU irányelvi szinten szabályozta az *egyedi* kártérítési pereket. Ebből még ugyan az még nem következik az, hogy ezt az ürt a tagállami bírónak kellene egy újfajta pertípus megteremtésével kitölteni. Az azonban leszögezhető, hogy ha *egyébként létezik* egy csoportos keresetfajta, de abból vagy a jogszabály maga vagy a bírói jogértelmezés okkal vagy ok nélkül, de kizárja az EU versenyjogi igények érvényesítését, úgy ez már olyan helyzetbe hozhatja a bírót, hogy a polgári peres szabály jogterületi hatályát átírva azt kiterjessze a versenyjogra is. Ugyan az *ASG 2 ügy* alapját sajátosan német perjogi kérdések adták, ez az elvi tétel akár át is írhatja az alább bemutatásra kerülő társult peres Pp. szabályozást.

5. Az amerikai antitröszt csoportos perek szabályai

45 Az ítélet 71. pontja.

46 Ezt mondja ki az irányelv 4. cikke is.

47 Az ítélet 85. pontja.

48 A teljesség kedvéért megjegyzem, hogy első körben a bírónak a nemzeti szabály EU-konform értelmezését kell megkísérelni, a mellőzés csak mint végső eszköz jöhet szóba. Adott esetben lehetséges, hogy ez lesz a megoldás, mivel a német bírói gyakorlatban ellentétes döntések is vannak annak kapcsán, hogy a versenyjogi perek az ügyvédek jogi monopóliumába tartoznak, vagy behajtók is képviselhetnek ilyen perekben. Lásd pl. Lena Hornkohl and Nils Imgarten: [If And Only If: The ECJ Rules on Collective Actions Through the Assignment Model \(C-253/23 – ASG 2/Roundwood\)](#), Kluwer Competition Law Blog, [January 30, 2025](#).

Az első szabályok és csoportos perek

Közismert tény, hogy külföldön bevált jogintézmények hazai átvételekor körültekintően kell eljárni, figyelembe véve a kulturális, történelmi, jogrendszerbeli különbségeket.⁴⁹ A vállalatok közötti versenykorlátozásokat tiltó antitröszt jog és csoportos perlekedés érdekes módon egyaránt *common law* eredetű. A XVII. sz. végén az *equity* alapon döntő angol *Court of Chancery* munkálta ki a *Bill of Peace* szabályt, amely szerint, ha a pertársaság nem volt praktikus, akkor egy személy a hozzá hasonló helyzetű személyek nevében is perelhetett egy közös tény vagy jogkérdés tisztázása érdekében, a bíróság döntése kötelező volt a csoport tagjaira, akár részt vettek a perben, akár nem.⁵⁰

Az USA Legfelsőbb Bírósága, követve a *common law* hagyományokat, 1853-ban ismerte el egy egyházi vagyoni jogi perben a csoportos per kivételes lehetőségét,⁵¹ ami néhány évtizeddel később kodifikálásra is került.⁵² 1938-ban fogadta el a Kongresszus az ún. 23. szabályt, ami egyébként egészen 1966-ig nem szólt arról, hogy az *opt in* vagy *opt out* módon kell a peres csoportot megszervezni. Másként fogalmazva, nem volt tisztázott csoportos per esetében a *res judicata* kérdése.⁵³

A csoportos perekkel kapcsolatban általában, tehát nem is annyira versenyjogi témákban felmerült kifogások rendezése érdekében 2005-ben fogadták el a *Class Action Fairness Act*-ot (CAFA)⁵⁴. A módosítás egyebek között felhívta a bírókat, hogy mielőbb alakítsanak ki *best practice* szabályokat.⁵⁵ Az előbb hivatkozott kézikönyv is hangsúlyozza, hogy egyszerű csoportos per nem létezik: az eljáró bíróra mindig nagy felelősség hárul kiszűrni az inkompetens felperesi képviselőket, ellenőrizni az egyezség tartalmát, illetve a kért ügyvédi munkadíj összegének tisztességét.⁵⁶

Megemlítendő még az 2007-ben közzétett, a Kongresszus által létrehozott Antitrust Modernization Committee jelentése és ajánlásai az amerikai szövetségi versenyjog

49 Erre hívja fel a figyelmet egyebek között az ABA Sections of Antitrust Law and International Law válasza az EU Bizottság vitaanyagára, 2011. április 30., 3. o. 2. lábjegyzet.

50 Fabio Polverino: A class action model for antitrust damages litigation in the European Union, 3. o.; (2006) letölthető: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=927001. A középkori angol csoportos perekről lásd: Stephen C. Yeazell: From medieval group litigation to the modern class action (Yale University Press, 1987).

51 Smith v. Swormstedt, 57 US (16 How.) 288 (1853)

52 Federal Equity Rule 38 (1912).

53 Gidi, *ibid*, 386-387. o., megjegyezve, hogy e múltbeli bírói bizonytalanság miatt mondta ki az 1966-os módosítás, hogy az ítélet attól függetlenül kötelező a csoport tagjaira, hogy az számukra kedvező, vagy kedvezőtlen.

54 Pub. L. No. 109-2, 119 Stat. 4 (2005)

55 Ennek keretében tették közzé a Federal Judicial Center Barbara J. Rothstein & Thomas E. Willging: Managing Class Action Litigation: A Pocket Guide for Judges c. művének harmadik kiadását (2010); elérhető: [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ClassGd3.pdf/\\$file/ClassGd3.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ClassGd3.pdf/$file/ClassGd3.pdf), 2013. november 4-i letöltés.

56 Kézikönyv, *ibid*, 1-2. o.

továbbfejlesztéséről.⁵⁷ Ez a csoportos perek kapcsán az egyetemleges felelősség kérdésének rendezését vetette fel a csoportos perbe bocsátkozó alperesek és az önállóan védekezők helyzete kapcsán. Javasolták továbbá, hogy az esetjogot felülírva mind a közvetlen, mind a közvetett vevő perelhesse a károkozókat, s ennek ellentételezéseként lehessen használni a költségemelés továbbadására épülő védekezést. Ennek nyomán azonban nem került sor jogszabály módosításra.

Vannak szerzők, akik a CAFA-t követő bírói gyakorlatot, különösen ami a csoportok bírói engedélyezését illetik, túlzottan szigorúnak minősítik, a egyenesen a csoportos versenyjogi perek kivételétől tartanak.⁵⁸

Versenyjogi csoportos perekre az USA-ban

Az amerikai csoportos versenyjogi perek vagy versenyhatósági eljárással párhuzamosan, illetve azt követően indulnak, vagy a helyett, önállóan. A követő perek kimenetelét nagyban meghatározza a kormányzati akció sikere. A közérdek védelmében indított perben hozott ítélet ugyanis, ha nem is köti kifejezetten egy másik bírót, az abban foglaltak *prima facie* bizonyítékként vehetők figyelembe. E szabályból az az időzítési megoldás is adódik, hogy párhuzamosan futó perek esetében a csoportos per felperesei érdekeltek lesznek a felfüggesztést kérni, bevárva a kormányzat által vitt eljárás végét.⁵⁹ A kormányzat is kérheti a bírótól a per felfüggesztését, hogy annak eljárási, bizonyítási cselekményei nem veszélyeztessék a közérdekű eljárás sikerességét.

Hasonlóan az utóbbi évek szövetségi prioritásaihoz, a csoportos perek is szinte kivétel nélkül kartell, vagy egyéb versenykorlátozó megállapodás tárgyában indulnak. Az erőfölénnyel való visszaélés, pontosabban a monopolizáció, vagy annak kísérlete nagyon ritkán vezet csoportos perhez.⁶⁰ E mögött minden bizonnyal az áll, hogy nem minden versenyjogi alapú igény esetében azonos a sikeres esélye. Az amerikai ügyvédi kamara gyakorlatot bemutató könyve szerint áregyeztető és területfelosztó kartelleknél, valamint viszonteladási árrögzítésnél van könnyű helyzetben a felperes, monopolizációs eseteknél, árukapcsolásnál⁶¹, árdiszkriminációnál kisebb a siker esélye.

57 ...

58 Lásd pl. Harry First and Spencer Weber Waller: Pairing Public and Private Antitrust Remedies; in Albert A. Foer - A Consumer Voice in the Antitrust Arena - Liber Amicorum, (Concurrences, eds. Nicolas Charbit Sonia Ahmad), pp 109-123.; Olivia Popal, Spencer Weber Waller: The Fall and Rise of the Antitrust Class Action, in: [World Competition Volume 39, Issue 1](#) (2016) pp. 29 – 55.

59 15. U.S.C. § 16(a). Arra is van példa, hogy a kormányzati ügyben érintett szövetségi versenyhivatalok kérték a párhuzamosan folyó kártérítési perek felfüggesztését, hogy azok ne okozzanak nem várt zavart a szövetség által vitt eljárásban.

60 Spencer Waller megfogalmazásában: a monopolizációs ügyek olyanok, mint az unikornis: egyesek szerint állítólag létezik, de ha látta is valaki, az nagyon ritkán esett meg. Spencer W. Waller: The United States Experience with Competition Class Action Certification, 3.o.

61 Ellenpélda lehet a Visa Check/Master Money antitrust litigation 280 F. 3d 124 (2nd Cir. 2001), ahol az árukapcsolás abban állt, hogy a hagyományos bankkártya mellett hitelkártyát is el kellett fogadnia a kereskedőknek ('honour all cards rule').

Az első versenyjogi per, ahol több felperes is a közérdekű eljárást követően csoportos módon követelt kártérítést, a General Electric és társai áregyeztetését szolt.⁶² A *villamossági berendezések kartell* ügyében először szövetségi büntetőjogi felelősségre vonásra került sor, husz vádirat alapján négy esküdtszéki ítélet született, melyben a bírók börtönbüntetések mellett 29 cégre 1.9 millió \$ pénzbüntetést, továbbá 45 személyre egyéni pénzbüntetést szabtak ki. A neheze azonban csak ez után következett a GE számára: 1500 követő kártérítési per indult, 1964-re az akkor már 1800-as nagyságrendű igény 90%-a került rendezésre, 160 millió \$ összegben.

A kártérítést célzó csoportos perek kora azonban a 23. szabály 1966-os módosítását követően jött el, amely nagyban megkönnyítette az ilyen jellegű csoportok bírói jóváhagyását. Az első nagy versenyjogi csoportos per egy országos *cukoripari kartell* érintett⁶³. Kalifornia állam kezdett hatósági vizsgálatba, amelyet követett a károsultak háromszoros kártérítést célzó csoportos pere, amely végül csak az USA keleti felén működő cukorfinomítókat érintette alperesként. A sok évig elhúzódó ügy 1979-ben peren kívüli egyezséggel zárult, amelynek keretében a tizenegy alperes cukorfinomító valamivel több mint 23 millió \$-t fizetett a különböző felperesi csoportok tagjainak.⁶⁴

Az *aktuális antitröszt esetekről* jól áttekintést ad a classactions.org honlap. A topclassactions.com honlapon az ipar és kereskedelem címszó alatt található aktuális versenyjogi perekről információkat – érdekesség, hogy az antitröszt a címlapon külön nem is kerül nevesítésre, szemben például a termékvisszahívások, gyógyszerek, gyógyászati eszközök, munkajog témakörökkel.⁶⁵ Jó összegzéseket tartalmaz a Center for Litigation And Courts és a Huntington National Bank által kiadott éves antitröszt jelentése is, ennek azonban például a

62 Atl. City Elec. Co. V. Gen. Elec. Co., 226 F. Supp. 59, 60-61 (S.D.N.Y. 1964). Az ügyben egyébként felmerült a passing on defence kérdése is, de itt még a bíróság amellet foglalt állást, hogy az alperes a csoportos per elkerülése érdekében nem hivatkozhat arra, hogy a felperesek legalább részben áthárították a költségeik emelkedését a végső vevőkre.

63 re Sugar Industry Antitrust Litigation, [73 F.R.D. 322, 332-33](#) (E.D.Pa. 1976), Kahn kerületi bírósági ítélete.

64 A bírósági végzés három csoportot hagyott jóvá, érdekes módon időben nem behatárolva a cukrot vásárlók körét: Az első osztályba tartozik minden olyan személy vagy magánvállalkozás, aki az USA keleti piacán ipari cukorfelhasználóként tevékenykedik, és aki finomított cukrot vásárolt emberi vagy állati fogyasztásra szánt élelmiszerek - beleértve az italokat is - előállításához, gyártásához vagy feldolgozásához való felhasználás vagy beépítés céljából, és aki ezt a cukrot nem kínálta továbbértékesítésre cukorként. Második osztály: ugyanazon piacon kiskereskedelmi tevékenységet folytató személyek, akik a finomított cukrot azzal a céllal vásárolták, hogy azt a fogyasztó által emberi vagy állati fogyasztásra szánt különféle élelmiszerekbe vagy italokba történő felhasználás vagy beépítés céljából cukorként továbbértékesítsék. A harmadik osztály tagjai a keleti piacon intézményi cukorfelhasználóként tevékenykedők, akik finomított cukrot vásároltak, hogy azt emberi vagy állati fogyasztásra szánt élelmiszerek vagy italok feldolgozásához vagy ételízesítőnek használják vagy beépítsék, vagy éttermek, légitársaságok, szállodák, kórházak, iskolák, gyorsétteremláncok, ivóhelyek vagy más hasonló intézmények ételeinek felszolgálásához. A definíció felsorolja az oda nem tartozók körét is, pl. az állami tulajdonú vevőket.

Translated with DeepL.com (free version)

65 [Industry & Trade Archives](#). Az ügyleírás követően link található egyebek között a perhez kapcsolódó honlaphoz, olvashatjuk a csoportot képviselő ügyvéd és a menedzselő cég adatait.

tanulmány írásakor csak a 2023-as évre vonatkozó kiadványa volt elérhető.⁶⁶ E szerint 2009-2023 között évente átlagosan 120 keresetet terjesztettek elő szövetségi bíróságok előtt. Az antitröszt egyezségek évenkénti összege 225 millió és 9,6 milliárd USD között mozgott (a közel 10 milliárdos rekordév éppen 2023-ban volt⁶⁷).

A csoportos per hatályos szabályai az USA-ban

A csoportos perhez jelenleg számos feltétel együttes fennállását kell bizonyítani a felperes ügyvédjének:⁶⁸

- a) olyan sok tagból áll a csoport, hogy nem praktikus a pertársaság intézménye (*joinder*);
- b) a csoport tagjait összekötő közös tény- és jogkérdések állnak fenn;
- c) a reprezentatív felperesek⁶⁹ kérelmei, illetve védekezése tipikus a csoport tagjai szempontjából;
- d) a reprezentatív felek tisztességesen és megfelelően fogják képviselni a csoportot;

E négy feltételt szokás angolul röviden *numerosity*, *commonality*, *typicality* és *adequacy* néven összegezni, azaz számosság, közös érdek, tipikusság és adekvátság. Az első feltétel kapcsán nem kell azt bizonyítani, hogy a pertársaság teljesen kivitelezhetetlen lenne. Nincs számszerű előírás sem a tagok számára nézve, s az sem probléma, ha pontosan nem is számszerűsíthetők a felperesek (*per relationem* csoportdefiníció). A közösség kapcsán fontos kérdés az USA-ban a közvetlen és közvetett vevők perképessége (*passing on defence*, áremelés továbbadására alapuló védekezés). A harmadik feltétel esetében az a lényeg, hogy a megnevezett felperesek és a „névtelen” csoport tagok érdekei, főbb érvei között azonosság álljon fenn. A tipikusságot nem zárja ki, hogy a vevők különböző helyzetűek, káruk nagyságrendje eltérő. Nem alakulhat meg azonban a csoport, ha abban nem csak azonos helyzetű felek vannak, hanem pl. egy vertikális értéklánc különböző szintjein álló, eltérő érdekű károsultak egyszerre perelnének.⁷⁰

A 23(b) szakasz szerint a csoport fenntartásához folyamatosan fenn kell állnia a 23(a) négy feltételének, továbbá az ott felsorolt három eset közül legalább egynek. Antitröszt ügyekben ezek közül a harmadik, a 23(b)(3) kitétel a leginkább releváns: a csoporthoz fűződő tény, vagy jogkérdések lényegesebbek legyenek, mint a tagok egyéni problémái, kérdései (*predominance*),

66 2024. November, elérhető: [2023-antitrust-annual-report.pdf](#).

67 E mögött két nagy csoportos per végső lezárulta állt: a Payment Card Interchange Fee and Merchant Discount Antitrust Litigation, valamint a Blue Cross Blue Shield Antitrust Litigation (egészségbiztosítók közötti versenytilalmi megállapodás).

68 Federal Rules of Civil Procedures 23 (a) és 23(b)(3).

69 Másként: named plaintiffs, azok a felperesek, akik név szerint szerepelnek a perben. A meg nem nevezett (akár százezres számosságú) felperesekhez képest több teher hárul rájuk, melynek ellentételezéseként magasabb kompenzációba részesülnek.

70 Methionine Antitrust Litigation, 204 F.R.D. 161, 167 (N.D.Cal. 2001), csoport jóváhagyásának megtagadása. Ilyen esetekben az érdekcsoportonkénti külön-külön csoportképzés a szokásos megoldás.

és a csoportos per legyen a lehető legjobb megoldás a jogvita tisztességes és hatékony tisztázására (*superiority*). Ennek eldöntéséhez a törvény négy támpontot sorol fel:

- a) érdekeltnek lehetnek-e a csoport tagjai különálló perek vitelében
- b) a csoport tagjai a jogsértés kapcsán indítottak-e már pereket
- c) kívánatos-e a jogvitákat egyetlen fórum előtt összevonni és
- d) mennyire nehéz megszervezni a csoportos jogvitát.

A predominancia feltétele általában teljesül, ha rendelkezésre áll a jogsértést mutató általános, minden csoport tag esetére releváns bizonyíték.⁷¹ A fogyasztók széles körét érintő antitröszt ügyekben a csoportos perlés a legtöbb esetben vitán felül a legjobb megoldás (*superiority*), mivel az egyénenként kis mértékű kárösszeg és a közgazdasági bizonyítás⁷² nehézségei az egyéni, vagy pertársaság szintű jogvitát életszerűtlenné teszi. E körben a bíróság költség/haszon elemzést is végezhet. Elbukhat a csoport létrehozása, ha kiderül, hogy azonos kérdésben többen már önállóan egyéni pert indítottak.⁷³

Egy konkrét versenyjogi példával szemléltetve e feltételek alkalmazását az egyik első, előbbieken már hivatkozott versenyjogi csoportos perben, a *cukorpiaci kartellben* a következőket szem előtt tartva hagyta jóvá a kerületi bíró a felperesi csoportokat. Az ítélet szerint a számasság feltétele nyilvánvalóan teljesül. Szövetségi statisztikai adatbázis alapján az első csoportot alkotó ipari cukorvásárlók száma 7,454, a második, intézményi vásárlók nevű csoportban 97,505 étterem és 3,612 egészségügyi intézmény tartozik, a harmadik, kiskereskedői csoportban potenciálisan 92,900 személy sorolható. A negyedik, nagykereskedői vásárlók csoportra nem volt pontos szám elérhető, a bíró szerint azonban a potenciális érintettek pontos számának megadása nem lehet a csoport megalakulásának előfeltétele. A második kritérium, a közös érdek kartell ügyekben tipikusan fennáll, hiszen mindenkit egyaránt érintő kérdések az állítólagos kartell fennállása, időtartama, pontos terjedelme és piaci hatása. A megnevezett felperesek tipikussága is teljesül antitröszt perekben, hiszen ugyanazt követelik, ugyanolyan jogalapon, mint a meg nem nevezett, „távolmaradó” feleknek. Végül, a megfelelő képviselet is garantált, mert a képviselő ügyvédi irodák kellő jártassággal rendelkeznek és nem áll fenn a megnevezett és a távollevő felek között érdekellentét. Mivel az alperesek ez utóbbi feltétel hiányát próbálták bebizonyítani, mondván, hogy némely felepres közvetett vevő, akik az esetjog alapján nem perelhetnek kártérítésre, az ítélet részletesen tárgyalja e kérdéskört (s bizonyos megnevezett felperesek esetében, akik nem cukrot, hanem cukrot tartalmazó terméket vettek, helytállónak találta ezt a kifogást).

A 23(b)(3) bekezdésben foglalt feltételek is teljesültek a bíró szerint, jóllehet az alperesek ezek ellen is sok érveléssel próbálkoztak. Az ügyben a „predomináns”, központi tény és jogkérdés vitathatatlanul az, hogy sor került-e a homogén termékpícon árkartellre és hogy emiatt a piaci árhoz képest drágábban jutottak a cukorhoz. A csoportos per alkalmazását nem zárja ki az, hogy

71 Lásd pl. *Vitamins antitrust litigation*, 209 F.R.D. 251, 262 (D.d.C. 2002.)

72 Magánérdekű antitröszt perek 80%-ában került sor egy 2002-es felmérés szerint szakértői vélemény beadására. Ennek költsége is fontos tényező a csoportos perlés mellett. Lásd: *ABA Antitrust Class Actions Handbook*, *ibid*, 193-194. o.

73 *ABA Antitrust Class Actions Handbook*, *ibid*, 129.o.

az egyes felperesek más időpontokban, különböző módokon vettek cukrot, vagy hogy a kár mértéke az egyes csoporttagoknál eltérő lehet. Az sem akadályozhatja meg a csoportalakítást, hogy a kartellel okozott kár pontos összege nem állapítható meg, e végett lehetséges bizonyos vevőkategóriákra kialakított becslési módszerek alkalmazása. A második kritérium lényegében a csoportos per menedzselhetőségére vonatkozik, amely alapján csak nagyon kivételesen esetben lehet megtagadni a csoport megalakítását. A bíró számos, közismert érvet sorol fel, ami a csoportos pert az egyedi perek tömegéhez képest hatékonyabb megoldásnak bizonyul.

A csoportjövahagyó végzés fontossága

Az egyik legfontosabb garanciális szabály, hogy a csoport megalakulásához bírói hozzájárulásra (*certification*) van szükség. Ez messze nem egy automatikus eljárási rutinlépés, hanem a csoportos per legfontosabb mozzanata. A csoport „bejegyzése” általában két meghallgatást igényel, amelyek után sor kerül egy ideiglenes, majd egy végső jóváhagyásra. A bírói kontroll komolyságát mutatja, hogy manapság nagyjából minden ötödik csoportalakítás iránti kérelmet fogadják csak el a bíróságok.⁷⁴ A döntés joghatása abban áll, hogy körvonalazza azt a személyi kört, akik később jogosultak lesznek a kártérítésre, akiket bekerülnek az értesítendő személyek közé, illetve akiket kötni fog a csoportper ítélete. A csoport jóváhagyása „fél győzelem” a felpereseknek, mert a bírói végzés olyan nagy nyomás alá helyezi az alperest, melynek eredményeként nyitottabb lesz az egyezséggel történő mielőbbi vitalezárásra.⁷⁵

A jóváhagyó végzés fontos eleme a csoport meghatározása: e személyekre nézve lesz kötelező az ügyben születendő ítélet, vagy egyezséget jóváhagyó végzés. Antitröszt ügyekben tipikusan arra épül a definíció, hogy a meghatározott vállalkozástól a megnevezett árut adott időszakban ki vásárolta. Általában azt is körül írják, hogy kik nem tagjai a csoportnak, így különösen, akik más csoportban érintettek, akik egyedül perelnek, akik tisztviselői az alperesnek, vagy bizonyos tagállamok lakosai.

A csoporttagok értesítésnek kivitelezhetősége már a jóváhagyáskor is fontos szempont lehet a csoport menedzselhetősége szempontjából.⁷⁶

A bíró e szakban egyebek között azt vizsgálja, hogy a csoport tagjait érte-e kár, azt azonban nem kell feltétlenül összezszerűsíteni.⁷⁷ Az nem teljesen tisztázott, hogy azt kell-e bizonyítani, hogy a csoport minden egyes tagja, vagy legalábbis egy bizonyos többsége károsult-e. E leszűkítő értelmezés alapja az lehet, hogy a 23(b)(3) szabály szerint azt kell bizonyítani, hogy a közös kérdések dominálják-e a pert, nem pedig azt, hogy csak és kizárólag közös kérdések vannak terítéken. Antitröszt ügyeknél a közös, domináns kérdés az szokott lenni, hogy az alperes magatartása versenykorlátozó volt-e vagy sem. Egy következő közös kérdés lehet, hogy a jogellenes magatartás okozott-e kárt. Végül, a kár pontos mértéke valóban igényelhet egyedi

74 Thomas E. Willging & Shannon R. Whetman: *Attorney Choice of Forum in Class Action Litigation*; 81 *Notre Dame L. Rev.* 635-36. o. (2006). A tanulmány szerint az 1994 and 2001 között állami bíróságokon beadott keresetek 22%-ban, szövetségi bíróságokon az esetek 20%-ában hagyták jóvá a csoport megalakulását.

75 Van olyan nézet is, amely szerint a csoport jóváhagyása olyan jelentőségű döntés, amely visszaélésekhez vezethet felperesi oldalon. Ezzel szemben érvel: Charles Silver: “We’re Scared to Death”: *Class Certification and Blackmail*, 78 *N.Y.U. L. Rev.* 1357 (2003).

76 *Vivendi Universal, S.A. Securities Litigation*, 242 *F.R.D.* 76, 107–09 (2007)

77 *Visa Check/MasterMoney Antitrust Litig.*, 280 *F.3d* 124, 140 (2d Cir. 2001)

problémák kezelését, de ettől még nem ez lesz a per domináns kérdése (ezzel ellenkező megközelítés esetén lényegében ellehetetlenülnének az antitröszt csoportos perek).⁷⁸ Amennyiben az egyedi, kárösszeghez fűződő kérdések nem dönthetők el a csoportos perben, a bíró akár dönthet eleve különböző alcsoportok létrehozásáról, vagy - megszüntetve a csoportként kezelést – tájékoztatja a károsultakat, hogy hogyan, milyen egyedi eljárásban szerezhetnek érvényt konkrét igényüknek.

Az USA-ban a bíró döntheti el, hogy a csoport megnevezett felpereseit képviselő ügyvéd kellően képzett és elegendő gyakorlattal rendelkezik-e a csoport érdekeinek képviseletére. Nagy jelentőségű és méretű csoportos pereknél gyakori, hogy több ügyvédi iroda is verseng a vezető ügyvédi címért. E helyzetben az ügyvédek feloszthatják egymás között a feladatokat – és persze a költségeket. A bírónak ilyenkor feladata lehet megvizsgálni, hogy nincs-e az indokoltnál több ügyvéd foglalkoztatva, a nagyobb költségek ugyanis csökkentik a károsultaknak jutó összeget. Megállapodás hiányában a bíró feladata kijelölni a pert vezető ügyvédi irodát.⁷⁹ Van arra is példa, hogy versenyeztetéssel választják ki az ügyfelekre nézve legkedvezőbb ajánlatot tevő ügyvédet.

A csoport jóváhagyása előtt is dönthet a bíró a kereset elutasításáról vagy egy *summary judgment*-et⁸⁰ indítványozó kérelmekről, sőt, a már hivatkozott bírói kézikönyv kifejezetten ezt ajánlja a bírák részére. A csoport megalakulása előtti egyezség jóváhagyása esetén a bírói döntésre kihatással van a csoporttagok értesíthetősége. Nem optimális megoldás az *opt-out* csoportos perlés, ha a tagok nagy hányadának elérésével értesítésével járó költségek aránytalanul nagyok az egyezség összegéhez képest.⁸¹

Ha a vitázó felek már e szakaszban eljutnak az egyezségig, akkor arra is van mód, hogy ne peres csoportot (*litigation class*), hanem egyezkedő csoportot (*settlement class*) hagyjon jóvá a bíró.

Nem ritka eset, hogy egyetlen károkozó magatartás nyomán több felperesi csoport alakuljon. Például, egy folyó, vagy tenger szennyezés esetén más természetű és összegű kár éri a halászokat, mint az idegenforgalmi bevételektől eleső vendéglősöket és szállaskiadókat. Ezek esetében a jogsértő magatartás és a kár közötti okozati kapcsolat is eltérő bizonyítást igényelhet, ami elég indok ahhoz, hogy a bíró különböző felperesi csoportokat hagyjon csak jóvá.

78 Bell Atl. Corp. v. AT&T Corp., 339 F.3d 294, 306 (5th Cir. 2003)

79 Ebben a később hivatkozott kézikönyv szerint szerepet játszhat az is, ha a bíró előre, zárt borítékban bekéri az ügyvédektől a javasolt és valószínűnek tartott munkadíj és költségbecslésüket, id. mű 8. o. Lásd továbbá az ABA Class Actions Handbook, ibid, 129-134. o

80 ibid, 9. o. A summary judgment lényege, hogy valamelyik fél (tipikusan az alperes) kérésére a bíró a rendelkezésre álló irati bizonyítékok alapján megállapítja, hogy a tények nem alapozzák meg a felperesi kérelemben foglaltakat (azaz nincsenek részletes bizonyításra szoruló tények és egyértelmű, hogy kinek van igazsága). Ezzel elkerülhetővé válik nemcsak maga a tárgyalás, hanem az azt megelőző, költséges és hosszadalmas bizonyíték feltárási eljárás (discovery, lásd később). A Federal Judicial Center adatai szerint minden második ítélettel záruló per esik e kategóriában, 70%-ban alperese a kérelmezője, s kb. a kérelmek 40%-a jár sikerrel – Report on Summary Judgment Practice).

81 Judges' Class Action Notice and Claims Process Checklist and Plain Language Guide, 2010.

A csoport megalakulását nem zárja ki, hogy korábban, azonos jogkérdésben egy hatóság már eljárta, s akár meghatározott összeg visszafizettetését is előírta. Így például a *First Databank* ügyben a *Federal Trade Commission* állapodott meg abban a vállalkozással, hogy közel 19 millió dollárt visszafizet ügyfeleiknek egyfajta jogalap nélküli gazdagodás címen. Az érintettek azonban nem érték be ennyivel, a csoport perben született egyezség révén további nyolcmillió dollárhoz jutottak.⁸²

A közvetett és közvetlen károsultak perindítási jogosultsága

Nem kifejezetten a csoportos perekhez kapcsolódó, de azok gyakoriságát befolyásoló általános (tehát nemcsak a csoportos perekre irányadó) perjogi szabályként szükséges megemlíteni, hogy hogyan alakul a perindításhoz való jog szabályozása. A Legfelsőbb Szövetségi Bíróság *Illionis Brick* döntése szerint szövetségi jogi alapon csak a közvetlen vevők léphetnek fel kártérítési igénnyel, a végső fogyasztók nem, ők legfeljebb csak a jogsértés abbahagyása érdekében perelhetnek, kártérítési igénnyel legfeljebb tagállami jog alapján állhatnak elő⁸³.

Ily módon könnyen előfordulhat, hogy szövetségi jogi alapon, szövetségi bíróság előtt indul egy csoportos per, ahol a közvetlen vevők a felperesek, míg ugyanazon jogsértés miatt tagállami jog alapján, tagállami bíróság előtt a fogyasztók, mint közvetett károsultak perelnek. A bíróságok ilyen esetben nem kooperálnak együtt érdeemben, az összehangolást csak az segítheti, ha a csoportot vezető ügyvéd az alperesekkel meg tud állapodni az információk, adatok megosztásán.

Az optimális megoldás régi vitatéma.⁸⁴ A munkáját 2007-ben lezárta, törvényhozás által felállított vizsgáló bizottság kifejezetten javasolta az *Illionis Brick* és *Hannover Shoes* ítéletek törvénnyel való felülírását, lehetővé téve, hogy nemcsak a közvetlen, hanem közvetett (végső) vevők is érvényesíthessék kárigényüket.⁸⁵ Erre azonban nem került sor. Megjegyzendő, hogy a tagállamok többsége elfogadott ún. *Illionis Brick repeal* törvényeket, lehetővé téve, hogy az adott tagállam bíróság előtt közvetett vevőknek is kártérítést követeljenek.

Értesítés a csoport megalakulásáról, opt out döntés

Akár „belépős”, akár „kilépős” megoldást választ is a jogalkotó, alapvető fontosságú, hogy a versenyjogi jogsértés károsultjai információt kapjanak arról, hogy őket is érintő ügyben csoportos per indult. A tájékoztatásnak tartalmazni kell azt a figyelmeztetést, hogy az érintettek jogviszonyaira is kiható döntés fog születni és jogukban áll úgy dönteni, hogy inkább nem vesznek részt a csoportban (*opt out*). Az értesítés funkciója az érintettek jogait védeni, nem pedig a csoportnak, vagy éppen az azt vezető ügyvédi irodának reklámot csinálni. Ez akkor is

82 In re First Databank Antitrust Litigation, 209 F. Supp. 2d 96, 98 (D.D.C. 2002).

83 A California v. ARC America Corp. 490 U.S. 93 (1989) ügyben egy cementkartell kapcsán a Supreme Court megállapította, hogy a megengedő tagállami szabályok nem ellentétesek a kongresszusi akarattal.

84 Lásd erről pl. Antitrust Class Actions Handbook, ABA Section of Antitrust Law, 2010. 9-19. o.

85 Ez téma volt az Antitrust Modernization Commission jelentésében és javasolataiban, lásd a 47. számú ajánlást. Elérhető: http://govinfo.library.unt.edu/amc/report_recommendation/introduction.pdf - 2013. november 3-i letöltés. A bizottság javasolta azt is, hogy a közvetlen és közvetett károsultak ügyeit vizsgáló pereket egy bírósághoz lehessen tenni.

elvárás, ha az értesítés szövegére a felperesi ügyvéd tesz javaslatot és annak költségét is ő állja. Az alperesek észrevételt fűzhetnek az értesítéshez, s végül a bíró hagyja jóvá annak tartalmát.

Az értesítésre korábban az eljárás legelején került sor (minél előbb megalakult a csoport, annál korábban tudnak az érintettek dönteni, hogy hallgatásukkal maradnak-e a csoportban, vagy abból kiválva külön utat választanak), mára azonban ennek időpontja sok esetben, éppen a visszaélések kiszűrésére irányuló alapos bírói hozzáállás okán későbbre, a pert megelőző bizonyítás (*discovery*) szakaszára tolódik ki.⁸⁶

Az értesítés optimális formája is gyakran vita tárgya. A kérdés az, hogy milyen módszerrel lehet a lehető legtöbb, ideális esetben valamennyi érintett figyelmét felhívni a készülő perre. A bírói kézikönyv szerint az ideális „célba jutási arány” 70-95% között kell hogy legyen.⁸⁷ Amennyiben a károsult személyek kiléte ismert és nincsenek túl sokan sem, elvárt az egyedi, levél útján történő tájékoztatás. Ha viszont sokan vannak a potenciális károsultak, vagy előre nem azonosíthatók, úgy a sajtó útján történő informálás a szokásos.

A kongresszus által létrehozott *Federal Judicial Center* egy ellenőrző kérdéslistát is kidolgozott a bírók segítségével annak érdekében, hogy megfelelő döntéseket hozzanak az értesítés jóváhagyásakor.⁸⁸ Ebből az alábbi szempontokat érdemes kiemelni:

- Fontos elvárás, hogy az értesítés olyan szóhasználattal, olyan „nyelven” kerüljön közzétételre, hogy a potenciális címzetti kör azok lényegét fel tudja fogni.⁸⁹
- A csoport megalakulásakor fontos kérdés a pontos csoportdefiníció. Nem szabad kétséget hagyni a felől, hogy ki tartozik a csoporthoz (kinek kell adott esetben kijelentkeznie), s ki nem tartozik eleve hozzá.
- A bírói jóváhagyást elősegítő körülmény, ha az értesítés megszervezését és a válaszok kezelését erre szakosodott vállalkozás, szervezet végzi, mert ez nagyban csökkenti az eljárási hibák, panaszok valószínűségét.

Mindennek fontos kihatása van az elévülési idő telésére. A hiányzó csoporttagok vonatkozásában az elévülés nyugszik, amíg a bíró nem dönt a csoport jóváhagyásáról. A csoport megalakulását követő kiválásról döntő károsult szempontjából újból telni kezd az elévülési idő.

86 ABA, *ibid* 7. o.

87 *ibid*, 27. o.8.

88 Elérhető: [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/NotCheck.pdf/\\$file/NotCheck.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/NotCheck.pdf/$file/NotCheck.pdf). (2013. november 3-i letöltés.)

89 Az értesítésnek szokásosan létezik egy rövidebb, egy oldalt kitevő, és egy néhány oldalas hosszabb változata. A későbbiekben említett kálisó (potash) csoportos perben a rövid tájékoztató érdeklődést felkeltő, vastag betűvel szedett címe: „If You Purchased Potash Between July 1, 2003 and September 20, 2012 You May Be Affected by a Class Action Settlement.” http://classaction.kccllc.net/Documents/PTL0001/PTL_JSC_Short%20Form%20Notice.pdf. A hosszabb értesítés külön honlapon olvasható: <http://www.potashantitrust-classaction.com/CaseInfo.aspx?pas=PTL>. (Mindkettő 2013. november 3-i letöltés.)

Az értesítést követően a tapasztalatok ritka a csoportból való kiválás.⁹⁰ Minél kisebb az egy főre jutó kár összege, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a csoport egyben marad – erre jó példa éppen a fogyasztóvédelmi, illetve fogyasztókat érintő versenyjogi ügyek. Ha közvetlen vevők perelnek, akkor sor kerülhet kiválásra, hiszen előfordulhat, hogy a tartós üzleti kapcsolat fenntartása érdekében egyes nagyobb vevők más megoldással szeretnék a jogvitát lezárni.

Eljáró bíróságok

Az elmúlt évtizedekben az USA-ban problémát okozott, hogy a felperesek olyan tagállami bíróságokat preferáltak, ahol a szokások, vagy legalábbis a várakozások szerint a bírók, illetve az esküdtszékek jobbra a hazai károsultak, mintsem a más tagállami károkozó alperes javára szoktak dönteni. A CAFA elfogadását követően főszabályként már csak a szövetségi bíróságokon lehet benyújtani csoportos keresetet, akár a *Sherman Act*, akár a tagállami versenyjog képezi is annak jogalapját. A CAFA előtti korszakban gyakran előfordult, hogy mivel a közvetett vevők csak tagállami jog alapján perelhettek, számos csoportos per volt folyamatban különböző tagállamok bíróságai előtt. Ma már – az alábbi feltételek esetén – egyetlen szövetségi bíróság fogja ellátni a perelőkészítő feladatokat, akkor is, ha különböző tagállamok versenyjogi szabályaira alapozódnak is a keresetek.⁹¹

A CAFA szerint szövetségi bíróságnak van hatásköre eljárni, ha a pertárgy értéke több mint 5 millió \$ és a csoport legalább egyik tagja (i) valamely alpereshez képest más tagállam lakosa, vagy (ii) külföldi állam, vagy annak lakosa, miközben valamely alperes USA tagállam lakosa, vagy (iii) valamely tagállam lakosa és valamely alperes külföldi állam, vagy annak lakosa. A szövetségi bíróság e feltételek fennállta esetén akkor tagadhatja meg az eljárást, ha a felperesi csoport és az alperesek több mint egyharmada, de kevesebb, mint kétharmada egyazon tagállamból valók.⁹² Nem járhat el szövetségi bíróság, amennyiben a csoporttagok és az alperesek több mint kétharmada egyazon tagállamhoz tartoznak,⁹³ vagy ha valamennyi javasolt csoport tagjainak száma nem éri el a 100-at.⁹⁴

A CAFA-t követően tehát akkor járhat el tagállami bíróság, ha a CAFA az ügyet nem sorolja szövetségi hatáskörbe és a kereset csak tagállami versenyjog megsértésére alapul. A tagállami peres szabályok sokban hasonlatosak, azonban vannak különbségek a perindítási jogosultság, vagy éppen a megtérítendő kár mértéke kapcsán.

A gyakorlatban a keresetlevél beérkezése után a bíró tájékozódik a feleknél, hogy hasonló ügyben más bíróságnál van-e folyamatban eljárás (az alperes szükségszerűen tud információval szolgálni). A szövetségi bírók a tagállami kollegáikkal együttműködnek különösen a csoportok jóváhagyása és a tárgyalás előtti bizonyítási eljárás megszervezése terén.

Az egyezség

90 Theodore Eisenberg és Geoffrey P. Miller kutatása szerint ez az arány mindösszesen 0,1%. Lásd: *The Role of Opt-Outs and Objectors in Class Action Litigation: Theoretical and Empirical Issues*, 57 Vand. L. Rev. 1529 (2004);

91 Hausfeld, id. könyvfejezet, 102. o.

92 28 U.S.C. § 1332(d)(3).

93 28 U.S.C. § 1332(d)(2)-(3)

94 28 U.S.C. § 1332(d)(5)(B)

A csoportos perek jelentős része nem jut el esküdtszéki tárgyalásig és ítélethozatalig, hanem egyezséggel zárul. Ebben szerepet játszhat a háromszoros kártérítés intézménye is – annak fő „mellékhatása” (a büntetés-elrettentés mellett) az, hogy erősen arra ösztönzi az alperest, hogy a kár „egyszeri” összege körüli mértékű kárpótlásban állapodjék meg a felperesekkel. Ha az etikai szempontokat figyelmen kívül hagynánk, könnyen belátható, hogy az alperes vállalkozás és a felperes ügyvédje között erős anyagi érdekezonság áll fenn. Az alperesnek mindegy, hogy a per lezárására félretett pénzösszeg az ügyvédhez, vagy a károsultakhoz jut-e. Az ügyvéd pedig abban érdekelt, hogy munkája eredményeként mielőbb és minél nagyobb, a költségeit meghaladó bevételhez jusson

A csoportos perek egyezségei abban különböznek a hagyományos perekétől, hogy itt a károsultak tömegét képviselő ügyvéd lényegében egymaga tárgyal a károkozással „vádolt” vállalkozással.⁹⁵ Az ügyfelek túlnyomó többségének nincs érdemi beleszólása, legfeljebb ellenezhetik az egyezséget, vagy elhagyhatják a csoportot.

Egy példával is célszerű szemléltetni az egyezségi megállapodások szerkezetét. Az *Air Cargo kartell* ügy⁹⁶ a globális kartellek által kiváltott, globálisan párhuzamosan futó hatósági eljárásokra és országonkénti számos csoportos egyezségekre is remek iskolapélda. 2000-2006 között a világ nagy légi szállítással foglalkozó vállalatai emelték összehangoltan áraikat. Jelentős büntetéseket szabott ki az amerikai DoJ és az EU Bizottsága, ez utóbbi 11 céget bírságolt összesen 799 millió euróra (amelyet hosszas, lényegében még mindig folyamatban levő bírósági felülvizsgálat követett). A versenyhivatalok helyszíni kutatásait követően több, csoportos perekre szakosodott ügyvédi iroda is csoportos kereseteket adott be az USA-ban. A több tagállamban megindult pereket egy new yorki szövetségi kerületi bíróságon egyesítették. 2013 decemberéig a csoport húsz alperessel tárgyalta ki egyezséget, összesen 485 millió \$ értékben. A társaságonkénti kártérítési alap a nagyobbaknál 80 millió, a kisebbeknél 3-5 millió \$-t tett ki, a legnagyobb összeget a British Airways kínálta fel, közel 90 millió \$-t. A new yorki bíróság 2011 augusztusában jóváhagyta ezeket az egyezségeket.⁹⁷ Érdekeség, hogy az egyezés jóváhagyása előtt 30 felperes, köztük olyanok, mint a Mitsubishi, vagy a Deutsche Bahn a csoportból való kilépés és a külön perlési út mellett döntöttek.

A következőkben a Lufthansa-val kötött egyezséget mutatom be röviden. A módosításokkal együtt 67 oldalas megállapodás preambuluma egyik mondata jól leírja a csoportot képviselő ügyvéd sajátos helyzetét: e szerint az ügyvéd, miután alapos vizsgálatot folytatott le az állítólagos jogsértő magatartás kapcsán, arra a következtetésre jutott, hogy az egyezés kötése a legjobb megoldás a károsult ügyfeleknek. A szóhasználat európai terminológiával a hatósági eljárás lefolytatásával egyezik meg. Annak ellenére, hogy a kartell kapcsán a Lufthansa a jogsértés bizonyítása érdekében aktívan együttműködik a DoJ-vel, a polgári perben nem volt hajlandó elismerni a jogsértését és számos bizonyítékot kívánt ennek érdekében előterjeszteni a tárgyaláson. Arra is utal a dokumentum, hogy éppen az engedékenységi politikában való részvétele miatt a Lufthansa kártérítési veszély kitétsége kisebb (az amerikai szabályok szerint

95 Így fordulhat elő sok olyan ügy, amikor a felperesi csoport ügyvédje a maga számára magasabb díjat tárgyal ki az egyezés során, ha a csoporttagok kupon formában jutnak kompenzációhoz (nem pedig szintén készpénzben).

96 Air Cargo, 06-MD-1775 (JG)(VVP) (E.D.N.Y.), az ügyről beszámol pl. Hausfeld, id mű 106. o. Társaságonkénti bontásban, hasznos információk olvashatók az egyes légitársaságokkal kötött egyezségekről a következő dedikált honlapokon: <http://www.aircargosettlement.com/en/index.php3>; <http://www.aircargosettlement2.com/main> és <http://www.aircargosettlement3.com/main>.

97 Lásd John Gleeson bíró döntését: http://www.aircargosettlement2.com/docs/judgment_cargolux.pdf.

ilyenkor ugyanis nem a háromszoros, hanem egyszeri kártérítésre van csak lehetőség). Mindezt együttvéve a 85 millió dolláros egyezségi alap létrehozása és a kapcsolódó komoly együttműködési kötelezettségeket mind a felek, mind az azt a meghallgatás után jóváhagyó bíró elegendőnek és tisztességesnek találta.

A csoport definíciója szerint azok részesülhetnek az alapból, akik 2000. január 1. és 2006. szeptember 11. közötti időszakban bármely alperestől, de különösen a Lufthansa csoporttól az USA-t érintő (innen induló, ide érkező, vagy országon belüli) légi szállítási szolgáltatásokat vettek igénybe, akár közvetett módon is (szállítmányozókon keresztül). A definíció a szokásos módon kizárja e körből az alperes érdekköréhez tartozó személyeket (munkavállalók, kapcsolódó vállalkozások) és valamennyi kormányzati szervet. Az egyezségről a Lufthansa által átadott adatbázis alapján egyrészt személyes, postai úton való tájékoztatást, másrészt a hír publikálását vállalta. Szigorú eljárási és időbeli szabályokat írtak elő a csoportból kiválni szándékozók, illetve az egyezséget kifogásolók számára (legkésőbb a meghallgatást megelőzően két héttel kell jelentkezniük), megjegyezve azt, hogy a kijelentkezések függvényében az alap összege arányosan csökkenni fog.⁹⁸ A megállapodás lehetővé tette azt is, hogy a magát meggondoló bírói engedéllyel mégis visszatérjen a csoportba. Az alap kezeléséről egyébként külön szerződés szól - az ezzel kapcsolatos költségek a Lufthansát terhelik -, az egyezségi megállapodás viszont rendelkezik arról, hogy hogyan és milyen eszközökbe kell a szétosztás megkezdéséig befektetni a pénzt. A pénz szétosztásának ütemezéséről egy önálló, bírói jóváhagyást igénylő megállapodás rendelkezik. Világossá tették azt is, hogy az alap kell hogy fedezze az ügyvédi kiadásokat és honoráriumot is.

Az egyezés a „globális béke” érdekében rendelkezik a felperesek és a csoporttagok igényeiktől, perekétől való elállásáról. A békekötés e megállapodás szerint csak a Lufthansára vonatkozik, a többi alperes légitársaságra nem.

A megállapodás fontos, legterjedelmesebb része a Lufthansa együttműködési kötelezettségeit részletezi, az amerikai légi szállítási kartell ügyekben folyó eljárásokra kiterjedően. Kitér például arra, hogy hány igazgatót, a jogsértéről tudó munkavállalót, mennyi időre kell hogy a felepresek ügyvédje rendelkezésére bocsásson, milyen iratokat fog átadni (ideértve bizonyos ügyvédi iratokat is).

Az egyezés bírói jóváhagyása

A csoportos egyezés mindig bírói jóváhagyáshoz kötött, akár a csoport „bejegyzése” előtt, akár azután kerül rá sor. Ezt az indokolja, hogy a csoportot vezető ügyvéd és a megnevezett felperesek nehogy olyan megállapodásra jussanak a felperessel, amely a csoport többi, nem megnevezett tagjait hátrányosan érinti.⁹⁹ Ez a sajátos helyzet érdekkonfliktushoz vezethet, amit megfelelő jogi, etikai szabályozással kell kezelni, a bírói jóváhagyás megfontoltságának nagy szerep jut. Van olyan ítéletben foglalt felfogás is, amely szerint a bíró mintegy a csoportos pereknél a távollevő károsultak gondnokaként kell hogy eljárjon.¹⁰⁰

98 E megállapodás nem szól arról, hogy mi történik akkor, ha a felperesek túl nagy hányada lép ki az egyezségből – elfogadott megoldás az is, ha egy bizonyos % túllépése esetén az alperes elállhat a megállapodástól.

99 A közgazdaságtan ezt az érdekkonfliktust megbízó/ügynök dilemmaként ismeri. Lásd Nagy Csongor István, *ibid*, 490. o.

100 Reynolds v. Beneficial National Bank, 288 F.3d 277, 280 (7th Cir. 2002)

Az egyezség bírónak való megküldését követő 10 napon belül minden alperes köteles értesíteni a szövetségi és azon tagállam igazságügyi minisztériumát, ahol valamely csoporttag lakik.¹⁰¹ Ily módon e szervek becsatornázzhatják véleményüket az egyezség tisztességességéről tartott meghallgatásra. A bíró ezen kívül javasolhatja más potenciálisan érintett ügynökség értesítését is, különösen a versenyjogi ügyekkel is fo

A csoportos per tisztessége kapcsán arra is ügyelni kell a bírónak, hogy az igényérvényesítéssel járó adminisztrációs teher ne legyen túlzott, tekintettel az érintett áru jellegére, illetve a kompenzáció összegére. Egy tíz oldalas kérdőívet, megtűzdelve különböző polgári és büntetőjogi „fenyegetésekkel” nagy valószínűséggel kevesen töltenek ki 3-5 dollár bevétel reményében. Hétköznapi fogyasztási cikkeknel gyakran blokkot sem kérnek az igény jogosságának igazolásához, de pl. gyógyszereknél, vagy gépjárműnél a termék jellege, illetve értéke alapján elvárható valamiféle bizonylat felmutatása (előbbinél általában a gyógyszerértékről, vagy a biztosítótól kérhető igazolás az áru megvásárlásáról).

A tisztességes egyezség szempontjából különösen fontos a csoport tagjainak jutó kompenzáció módjáról és összegéről, valamint az ezzel arányos ügyvédi díj mértékéről állást foglalni. Ebben segíthetnek az egyéni pert választók álláspontjának megismerése, vagy éppen az egyezséget előbb ellenző, majd végül az egyezségbe belenyugvó tagoknak juttatott összeg nagysága. További segítséget kaphat a bíró, akár az egyezség tisztességességéről tartott meghallgatás keretében, e körben véleményt formáló állami szervektől (pl. FTC, ügyészek), vagy közérdeket is szolgáló nem állami intézményektől.¹⁰² A CAFA kifejezetten megtiltja, hogy amennyiben a kompenzációra kuponok formájában kerül sor, a fel nem használt kuponok összegével az ügyvéd gyarapodjék, vagy bármilyen más módon kihatással legyen az ügyvédi díj meghatározására.¹⁰³ A kuponos megoldásnak egyébként az is hátulütője lehet a készpénzfizetéssel szemben, hogy az a jogsértést okozó vállalkozástól való későbbi vásárlásokkor válthatók be, végső soron a károkozó forgalmát gyarapítva.

Az ügyvédi munkadíjak szigorú ellenőrzésére egy jó példa a *Greenberg v. Procter & Gamble Co* ügy.¹⁰⁴ Ennek alapját az szolgáltatta, hogy egy fogyasztóvédelmi eljárás nyomán tucatnyi csoportos per indult a Procter & Gamble-lel szemben egyik Pampers pelenkájához köthető állítólagos bőrbetegségek kapcsán. A vállalat az egyezségben vállalta, hogy a vásárlásukat bizonyítani tudóknak visszatéríti az összeget, továbbá 400 ezer dolláros jótékony célú felajánlást is tesz. Az egyezség szerint a nevesített felperes szülők gyerekenként ezer dollárt kapnak, a csoport ügyvédje pedig 2,73 millió dollárt. Az első fokon eljáró ohioi szövetségi bíró néhány felperes ellenkezése ellenére jóváhagyta az egyezséget.

101 E szabályt a CAFA vezette be: 28 U.S.C. § 1715 (2008)

102 Bírói kézikönyv, ibid, 16-17. o. Versenyjogi téren ilyen aktivitású intézmény az American Antitrust Institute, amely rendszeresen készít amicus curiae beadványokat a csoportos per intézményének védelme érdekében. Lásd www.aai.org.

103 28 U.S.C. § 1712, a 2008-as CAFA módosítást követően.

104 No. 11-4156 (6th Cir. Aug. 2, 2013).

A Hatodik Kerületi Bíróság azonban az elsőfokú bíró döntést 2:1 szavazattal hatályon kívül helyezte.¹⁰⁵ Indokolásában kiemelte, hogy a csoportos perekben született egyezségek jóváhagyása nagyobb körültekintést igényel, mivel a meg nem nevezett csoporttagok nincsenek jelen annak kitérőadásakor. A nevesített és a távollevők közötti érdekellentét kihatással lehet az egyezés tartalmára. Az ügyvédi munkadíj a 23. szabály e) pontja értelmében tisztességtelen volt, tekintettel arra, hogy érdemi jogi munkát nem végzett, s az egyezés összege sem jelentős, különösen, ha hozzátesszük, hogy hasonló a Procter & Gamble már korábban is felajánlott vevőinek. A másodfokú bíróság abban is kivétlenül talált, hogy a bíró jóváhagyta magának a csoportnak a megalakulását. A 23. szabály (a)(4) pontja alapján nem igaz, hogy a nevesített felperesek adekváтан képviselik a csoportot. Ezt mutatja, hogy míg előbbiekenként ezer dollárhoz jutottak, addig a távollevők nem tarthattak ilyenre igényt, őket csak az alperes által tett egyéb ígéretek „illúziója” (pl. csomagolás megváltoztatása) érinthette. A bíróság nem magát a nevesített felpereseket ösztönző jutalommal szemben foglalt állást: annak azonban az egyezséget alap csak csekély részét szabad, hogy kitegye.

A *Motorsports Merchandise Antitrust Litigation*¹⁰⁶ ügy alapját az adta, hogy egy közel ötvénezer fős csoport az autó és motorversenyeken árult emléktárgyak gyártóit, kereskedőit perelte árrögzítés miatt. A hosszadalmas per előtti bizonyítékgyűjtési eljárást követően végül is egyezésre jutottak, amely 5,6 millió \$ készpénz alapot és körülbelül ugyanannyi összegű kupont ajánlott a károsult csoporttagoknak. A bíróság a jóváhagyáskor figyelembe vette azt is, hogy nem lett volna könnyű a károkozást bizonyítani és a csoport tagjait egyébként is nehéz azonosítani, mivel a tárgyak kis értéke miatt a vevők nagy része nem őrizte meg a számlát, vagy bizonylatot. A kupon értékét növelte, hogy azt át lehetett másra ruházni, egy évig érvényesek voltak és kisebb értékű, gyakran vásárolt holmikra voltak beválthatók, az áruk értékének jelentő részét tették ki és más kedvezményekkel is össze lehetett vonni őket. Az ügyvédi munkadíj a készpénz alap egy bizonyos százalékáig lett jóváhagyva, de csak azzal a feltétellel, hogy a csoport tagok a kuponokhoz valóban hozzájuttanak.

Egy további példa a szigorú bírói megközelítésre a *Schwartz v. Dallas Cowboys Football Club, Ltd.* ügy, melynek érdekesség volt a csoporttagok óriási száma is.¹⁰⁷ 1.8 millió főből állt a felperesi csoport: ők voltak azok, akik 1994 óta az USA-ban a National Football League-től vasárnapi jegyet vásároltak a tévés közvetítésekre. E felperesek azt az árukapcsolást kifogásolták versenyjogi érvekkel, hogy a vasárnapi meccsre csak együttesen vásárolhattak jegyet. Az egyezés keretében az alperes liga kész volt vállalni, hogy a következő idényre lehetővé teszi egyhetes műholdas csomagok megvásárlását is, továbbá létrehoz egy 7,5 millió \$-os kártérítési alapot, a csoport tagjai az NFL's Internet boltjában egyszeri 10 százalékos kedvezményt kapnak legfeljebb 75 \$ összegben), 2,3 millió \$-t fizet meg a felperesi csoport adminisztrációs és tájékoztatási költségeire, végül 3,7 millió \$-t ad ügyvédi munkadíjra és költségekre. A kerületi bíróság azonban nem adta meg jóváhagyását, mert keveselte az alap összegét, s az egyezés érdemben nem tette volna lehetővé az egyes meccsek megvásárlását, s egyébként is csak egy szezonra volt érvényes.

105 Az ellenvéleményt megfogalmazó bíró kifogásolta, hogy egyáltalán létrejöhetett az egyezés olyan körülmények között, hogy a felperesi keresetnek nem sok alapja volt (tekintettel az időközben megszüntetésre került hatósági vizsgálatra).

106 112 F. Supp. 2d 1329 (N.D. Ga. 2000).

107 *Schwartz v. Dallas Cowboys Football Club, Ltd.*, 157 F. Supp. 2d 561 (E.D. Pa. 2001).

Bizonyítás: a discovery procedure

A tárgyalást megelőző tényállás feltáró eljárás lehetővé teszi a jogvitához kapcsolódó valamennyi irat bemutatását (*request for production of documents*), amelynek köze lehet az ügghöz, írásos kérdések feltételét (*interrogatories*), elismerő vagy tagadó nyilatkozatok kezdeményezését (*request for admission*) és személyek tanúkénti meghallgatásának indítványozását (*deposition*). A 26. szabály alapján a keresetlevél kézbesítése után a felperes megbeszélést kezdeményez, s a feleknek két héten belül meg kell egyezniük a *discovery* eljárás menetrendjében. A bizonyítás ily módon alapvetően a felek együttműködése révén, „önkéntesen” zajlik, a bíró csak kivételesen avatkozik közbe (pl. ha a kérelmezett fél nem teljesít határidőre). Az előbizonyítás végére a szembenálló felek lényegében átlátják érveik erősségét, nyeresi esélyüket, így gyakran egyezséggel, vagy *summary judgment*-tel zárul a vita.

A bizonyítékként szolgáló iratok produkálása való igaz, hogy mindkét fél oldalán költséges vállalkozás, azonban valószínűleg az alperest asszimmetrikusan jobban terheli, mint a kárigényt előterjesztőket: jóval nagyobb mennyiségű dokumentumot, adott esetben milliós nagyságrendű e-mail levelezést kell áttekíteniük. Ennek költsége, ha ehhez hozzáadjuk még az ügyvédi munkadíjat is, erősen megnöveli az egyezkedés iránti ösztönzést. Igaz ugyanakkor, hogy a bizonyítás a felperesi oldalon is jelentős költséggel jár: másolás, nyilvántartás, átolvasás, az iratokon túl pedig a tanúk utaztatása, a kárösszegekről szóló szakértői vélemény elkészítése. Hasonlatosan a hatósági bizonyításokhoz, versenyjogi csoportos perekben is egyre gyakoribb az elektronikus adatokkal való dolgozás.

Amennyiben a bizonyítékok beszerzése nyomán viták valószínűsíthetők, a bíró kijelölhet egy független, vagy egy bírósági szakértőt a folyamat felügyeletére (*discovery master*).

Ügyvédek, mint perszervező vállalkozások

A kollektív perek szabályozásának kulcsfontosságú eleme az *opt out* csoportképzés mellett a felperes, illetve ügyvédjének érdekeltté tétele abban, hogy vállalja e perekkel járó kockázatokat.¹⁰⁸ A csoportos pereknél ugyanis az a tipikus eset, hogy nem a jövőbeli ügyfél keres magának ügyvédet, hanem az ügyvéd azonosítja a csoportos pert megalapozó problémát (pl. egy versenyhatósági rajtaütésről szóló hír alapján), majd keres hozzá felperesként megnevezhető ügyfeleket. Gidi találó megfogalmazásában, csoportos pereknél a megnevezett felperesek csak a bírói tárgyalóterem ajtaját megnyitó kulcs szerepét töltik be.¹⁰⁹

A csoportos perek megtervezését egyfajta olyan vállalkozásként kell képzelni, melynek jelentős állandó költségei vannak, s ahol a profitot hozó bevétel nem tekinthető garantáltnak. Az amerikai modell lényege tehát, hogy (i) jelentősebb, a igazolt időráfordítást meghaladó ügyvédi honorárium csak pernyertesség esetén jár, ide értve az egyezés elfogadását is; (ii) az ügyvédi díj összege a megítélt vagy kitárgyalt kártérítési alap egy bizonyos hányada, ezzel csökkentve az ügyfelek között szétosztandó kompenzációt. Van, amikor bukik egy ügyet az ügyvédi iroda,

108 Lásd pl. AAI álláspontja, *ibid* 5.o. Spencer Waller: *The Future of Class Actions and its Alternatives*, 44 *Loyola University Chicago Law Journal* (2012).

109 *Ibid*, 369. o.

de amikor nyer, a bevételei meghaladják az adott ügyre fordított tényleges kiadásait. Mint a hagyományos piaci projekteknél, itt is alapvető kérdés a tervezés és a finanszírozás. Az amerikai megoldás lényege, hogy a csoportot megszervező ügyvédi iroda viseli az ezzel járó költségeket, amelynek fejében a kockázatoktól (a nyeresés esélyétől) függően változó, a megítélt kártérítés, vagy az egyezségben kitárgyalt kompenzáció meghatározott százalékat kitevő sikerdíjra jogosult. A csoportos versenyjogi pernél az ügyvéd előlegezi a távollevő csoporttagok különböző értesítéseinek (csoport megalakulása, egyezség) költségét, vagy éppen a szakértők honoráriumát.¹¹⁰

Költségviselési szabályok és ügyvédi tiszteletdíj

Az amerikai perjog, szemben az európai tradíciókkal, főszabályként azt az elvet vallja, hogy minden fél a maga költségeit kell hogy viselje, akár nyer, akár veszít a perben. Az antitröszt jogban egyoldalú kivétel áll fenn ez alól, méghozzá az alperes terhére. Amennyiben ítéletre kerül sor egy ügyben (ez, mint láttuk, az esetek kisebb hányada), a vesztes alperesnek kell viselnie a nyertes ügyvédi költségeit is – ennek összege adott esetben a megítélt (háromszoros) kártérítés összegével összemérhető mértékű is lehet. Ez a szabály alaptalan felperesi kereset esetében is inkább az egyezségre, mintsem a sok éves, végül győztes pereskedésre ösztönzi az alperes vállalatot.

A Clayton Act 4(a) szakasza szerint (szövetségi) antitröszt jogsértés miatt kárt szenvedett személy jogosult a perköltségei megtérítésére, ide értve az ésszerű mértékű ügyvédi díjat. Az esetjog szerint azonban költség alatt csak az „adóztatható” költségeket szabad érteni, így nem tartozik ide a felperes szakértőjének – általában nem csekély összegű – számlája.¹¹¹ Ha valaki tagállami versenyjog alapján perel sikeresen tagállami bíróság előtt, akkor természetesen a helyi perköltség szabályok az irányadók.¹¹² Amennyiben egy szövetségi bíróság szövetségi és tagállami jogra alapított keresetet is elbírál, s utóbbinál igazat ad a felperesnek, ettől még a szövetségi eljárási szabályok maradnak az irányadók, így például nem lesz lehetőség a szakértő költségének megtérítésére. A *TFT-LCD* antitröszt perben így megállapítást nyert, hogy a HannStar nem tarthat igényt 7,6 millió dolláros szakértői költségei megtérítésére, helyette csak a tanúknak járó maximum 40 \$ napidíj ítélt meg.¹¹³

Az ügyvédi díjak kapcsán szabály az is, hogy ha egy perben a felperes a díjait is kifejezetten fedező egyezséget köt egyes alperesekkel, akkor a többi alperessel szemben ítéletig tovább vitt perben érvényesített követeléseiből e már kifizetett összeget le kell vonni, így elkerülve a kettős vagy többes díjmegtérítést.¹¹⁴

Amennyiben egyezségre kerül sor, akkor is van beleszólása a bírónak a megnevezett felperesek ügyvédjének járó munkadíj összegébe. Függetlenül az ügyvédi megbízási szerződésben foglalt

110 A költségek terítése érdekében gyakori, hogy a felperesi irodák társulnak egymással egy-egy perre (ABA, ibid 12. o.)

111 Crawford Fitting Co. V. J.T. Gibbons, Inc., 482 U.S. 437. 445 (1987).

112 Így például a minnesottai perjog lehetővé teszi az ésszerű összegű szakértői költség megtérítését is, Minn.Stat. §357.25.

113 Best Buy Co., Inc. V. AU Optronics Corp., at al., Case no. M:07-cv-01827-si, Special Master's report and recommendation (Hrg. 1/9/14)

114 Vitamin C antitrust litigation, 06-MD-1738 (BMC) (JO), Dkt. No. 815 (E,D,N,Y, Dec. 30, 2013)

rendelkezésektől, a bíró ellenőrzi, hogy az ügyvédi munkadíj és költségtérítés arányosnak tekinthető-e. Már a csoport engedélyezésénél tisztázni szokták, hogy milyen módon fogja az ügyvéd munkadíját számolni – a bíró ilyenkor mindent megtesz, hogy ennek összegét a legszükségesebbre korlátozza.¹¹⁵ A mérlegre tett szempontok között szerepel az ügy komplexitása, nehézsége, az eljárás időtartama és költségei (ezekről pontos kimutatást kell a bíróság elé terjeszteni), az elért eredmény és a csoporttagokhoz jutó előny.¹¹⁶

Az ügyek különbözősége miatt nehéz szokásos felperesi átlag sikerdíjról beszélni, de elmondható, hogy annak százalékos összege a kártérítés összegének növekedésével csökken. Egy 2006-2007-es éveket megvizsgáló tanulmány úgy számolta, hogy a mindenféle, tehát nemcsak antitröszt ügyben megítélt összesen 33 milliárd dollár kártérítés 15%-át kapták a felperesi ügyvédek.¹¹⁷

A két leggyakrabban alkalmazott ügyvédi honorárium számítási módszer a megítélt kártérítés és egyéb magatartás jellegű kötelezettségek becsült pénzbeli értékének egy bizonyos százaléka, vagy az általában szokásos ügyvédi óradíj összege felszorozva az ügyre fordított órák számával (*loadstar calculation*). A százalékos módszer esetében, éppen a díj tisztességességének érdekében össze szokták hasonlítani azt a ténylegesen végzett munkaórák után járó díjazás alapján felszámítható körülbelüli összeggel.

Az ügyvédi munkadíj mértékét befolyásoló egyik tényező, hogy a per mennyire épül kormányzati fellépésre. Kiseb díj jár méltányos, ha egyszerű követő ügyről van szó, mintha a felperesi ügyvéd maga „nyomozta” ki a jogsértést.¹¹⁸ Például a *First Databank* ügyben¹¹⁹ az FTC számításai szerint 25 ezer munkaórát töltött el a versenykorlátozó fúzió vizsgálatával, mielőtt azt egyezséggel lezárta, 400 doboznyi iratot átnézve, 40 adatkérő végzés küldött ki, 20 meghallgatást és 60 interjút vett fel. Éppen ezért ebben az ügyben az ügyvédi díj alapját az képezte, hogy a kormányzati egyezsége túlmenően mekkora összeghez tudta az ügyvéd a csoportot juttatni. Ez a jogeset egyben jó példa a tisztességtelen magas ügyvédi munkadíj lehetőségére is. A csoportot képviselő ügyvéd ugyanis az FTC által kitárgyalt 16 millióhoz további nyolc milliót harcolt ki, s 30%-os díjának alapjául a 24 milliót kérte megállapítani. Az FTC beavatkozását követően a bíró csak a 8 milliót vette alapul. A szövetségi büntetőügyben tett beismerő nyilatkozat azonban nem jelenti automatikusan, hogy a követő kártérítési

115 Pl. felhívja a figyelmet a szükségtelen utazásokra, vagy pl. hogy ne vezető ügyvéd folytasson jogi alapkutatásokat. Lásd Bírói kézikönyv, ibid, 33. o.

116 Federal Rule of Civil Procedure 26(h). ABA, ibid, 12-13.o. Nem az ügyvédek díjazását érinti, de ide tartozik az is, hogy arra is van néha példa, hogy a bíró a kártérítésen felül bónusszal jutalmazza az ügyhöz nevüket adó felpereseket is.

117 Brian T. Fitzpatrick: An Empirical Study of Class Action Settlements and Their Fee Awards, 7 J. Empir. Leg. Stud. 811 (201). Hasonló eredményre jut antitröszt ügyek kapcsán a már idézett Lande & Davis kutatás is, ibid 902-903. o.

118 Ennek ellenkezője olvasható ki a később még hivatkozott e-book antitröszt perből: itt az egyezséget jóváhagyó bíró az ügyvédi munkadíj mértéke kapcsán azt írja végzésében, hogy figyelembe vette az ügy összetettségét, nehézségét, hogy egyezés hiányában sok évig tartó, bizonytalan kimenetelű pereskedés folytatódna. Tette ezt annak ellenére, hogy a kormányzat keresetere egy másik bíró néhány hónappal már megállapította az Apple és öt kiadó jogsértését (igaz, hogy az első fokú ítéletet megfellebbezték).

119 In re First Databank Antitrust Litigation, 209 F. Supp. 2d 96, 97 (D.D.C. 2002)

csoportos perben az ügyvédi munka „devalválódna”. A *TFT LCD* antitröszt perben a bíróság figyelembe vette a díj megállapításakor, hogy a kártérítési perben szélesebb körű jogsértés igyekeztek bizonyítani a felperesek, amelynek sikeréhez kiváló jogi munkára volt szükség, ami viszont „időt igényel és pénzbe kerül”.¹²⁰

Az előbbieken említett *TFT LCD* kartell ügyben részletes számítások után került elutasításra a többmillió ügyvédi munkadíj. A részletes, ledolgozott percek és a munka jellegét tartalmazó ügyvédi munkaidő nyilvántartás alapján összeállított számlát egyrészt csökkentették a más felperes vonatkozásában végzett munkával (ahol ez pontos bejegyzés hiányában nem volt lehetséges, ott százalékos csökkentést alkalmaztak). A HannStar alperestől a károsult BestBuy még így is 8,6 millió \$-t követelt ügyvédi munkadíj címén. A bírósági ügyintéző (*Special Master*) az óradíj mértéket nem tartotta kirívónak, összevetve azt a San Francisco öböl térségében szokásos díjjal és a közvetett vásárlói csoportos perekben eljáró mintegy 116 jogi iroda díjaival is.

Fontos szabálya az amerikai perjognak, hogy az az ügyvéd, aki ugyan nagyon szorgalmasan és magas színvonalon dolgozik, de mégsem ér el eredményt a felperesi csoport számára, az semmilyen díjazásra nem jogosult.¹²¹ A *TFT LCD* panel ügy érdekessége, hogy itt nyert is, meg nem is a felperes. Az esküdtszék egy napi tanakodás után 7,47 millió dollár kártérítést állapított meg, ami a megháromszorozás után 22,7 millió dollár lett. Ez az eredeti kérelem 3 százalékát sem érte el. Sőt, miután más alperesekkel kötött korábbi egyezségeiből ezt meghaladóan kapott kárpótlást, lényegében nullával jött ki ebből a perből. Ezért a bíróság a megfelelően csökkentett ügyvédi díjnak csupán 20%-át, összesen 1,75 millió dollárt javasolt ügyvédi munkadíjként az alperessel megfizettetni.

Már utaltam rá, hogy a tisztességes eljárás védelmében milyen nagy szerepe van a bírói jóváhagyó végzésnek, illetve adott esetben a jogorvoslatnak. Érdekesség, hogy külön a tisztességesség védelmére szakosodott intézmények is megtámadhatják az elsőfokú egyezséget jóváhagyó végzést. Egy ilyen fellebbezés nyomán született friss másodfokú ítélet rávilágít a csoportos perekben gyakori érdekkonfliktusokra, de egyben példázza azt is, hogy körültekintő bírói kontroll mellett lehet orvosolni a hibákat.¹²² Posner bíró által jegyzett, helyenként az elsőfokú bíró és a felperesi ügyvédet nem kímélő megjegyzésekkel tarkított ítélet¹²³ a csoport tagok érdekeinek védelme miatt helyezte hatályon kívül egy elsőfokú döntést, rámutatva az egyezséget jóváhagyó bíró „csoport-megbízott” szerepére.¹²⁴ Az alperes glükózamin diétás étrend kiegészítőket forgalmazott, a felperesi csoport szerint megtévesztő reklámállításokat alkalmazva. A több helyen folyó perket a „globális béke” érdekében országos egyezséggel

120 *Ibid*, 14. o.

121 *HP Inkjet Primer Litigation*, 716 F.3d 1173, 1182 (9th Cir. 2013)

122 *Nick Pearson, et al v. NBTY, Inc. et al*, Nos. 14-1198, United States Court of Appeals, Seventh Circuit, decided November 19, 2014. <http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca7/14-1198/14-1198-2014-11-19.html> (2014. december 6-i letöltés).

123 „But realism requires recognition that probably all that class counsel really care about is their fee...” Ítélet 5. o.

124 „... district judge as a fiduciary of the class, who is subject therefore to the high duty of care that the law requires of fiduciaries”. Ítélet 2. oldala, hivatkozva a *Reynolds v. Beneficial National Bank* ügyet, 288 F.3d 277, 280 (7th Cir. 2002).

zárták le, melyet módosítva ugyan¹²⁵, de az elsőfokú bíróság jóvá is hagyott. A Rexall e szerint 5.63 millió dollárt hajlandó kifizetni, melyből 1,93 millió a csoportot képviselő ügyvédet illet díjként, továbbá közel 180 ezer dollárt az ügyvédi költségek fedezésére. A költségek egyébiránt tartalmazták már az ügyvédi munkaórák alapján számított munkaórák, a titkárnők és az ügyvédi iroda használatából fakadó „költségeket” is.¹²⁶ A pénzalap összegét csökkentette még a csoport működtetésével kapcsolatos kiadásokra, így pl. a tagok értesítésére szánt 1,5 millió dollár, továbbá egy ortopédiai kutatóintézetnek szánt 1,23 milliós adomány. Így összesen 865 ezer dollár maradt volna a 30,245 károsultnak, míg a hat nevesített felperes fejenként 5 ezer dollár kompenzációra számíthatott.

Az elsőfokú bíróság kalkulációja Posner szerint azért volt hibás, mert az ügyvédi munkadíjat nem a csoporttagok nettó bevételével vetette össze, hanem a költségek fedezetét is tartalmazó teljes kompenzációs alappal.¹²⁷ Az sem volt szerencsés, hogy az egyezség kimenetelét 4,72 millió potenciális vevővel számolta, nem pedig az egyenként 3 dolláros igényt benyújtók jóval kisebb számával.¹²⁸ Posner sokallta az első fok által, 538 \$/óra alapon számított munkadíjat is, mert ez nem vette azt figyelembe, hogy az egyezséggel kapcsolatos jogi munkák jelentős részét nem maga az ügyvéd, hanem annak asszisztensei végzik, jóval kisebb óradíj mellett.¹²⁹ Összességében arra jutott a másodfokú bíróság, hogy egyenként nagyon kis összegű követelésekből álló fogyasztói pereknél a nyertes ügyvédnek jutó díj nem szabad, hogy több legyen a fogyasztóhoz jutó pénzösszeg harmadánál, de legfeljebb felénél.¹³⁰ Az ítéletet záró költői kérdés nagyjából ekként fordítható magyarra: ”Ugyan a csoport ügyvédje krokodilkönnyeket sírt a Rexall megtévesztő tájékoztatásai miatt, emlékeztetve arra, hogy a 12 millió vevő nagy része idős, beteg, kiszolgáltatott fogyasztó. Ennek ellenére az áldozatok egynegyede kapna nagyon szerény kompenzációt, s csak rövid időre, kis mértékben, a

125 Az előzetesen jóváhagyott egyezség még 4,5 millió USD ügyvédi díjról szólt, azzal, hogy a felperes vállalta, hogy ezt meg nem haladó ügyvédi díjat nem fog kifogásolni („clear-sailing agreement”).

126 E mellett ennek terhére számolták el a szakértők, a fénymásolás, Westlaw kutatás és PACER (Public Access to Court Electronic Records) hozzáférés költségeit.

127 Az adminisztrációs költségek ugyan részét képezik az egyezségnek, de nem jutnak el a felperesekhez, így nem vehetők figyelembe az ügyvédi díj tisztességességének megítélésakor. *Redman v. RadioShack Corp.*, 768 F.3d 622, 630 (7th Cir. 2014). Ez a hiba egyébként több esetben is megesik (igaz, nem mindig vezet az egyezség megtámadásához és hatályon kívül helyezéséhez). Például a GSK egyik orr spray-je kapcsán, generikus gyártó késleltetett piacra lépése miatt született egyezségben a bíró a 35 millió dolláros egyezségi alap teljes összegéhez képest állapította meg, hogy az annak egyharmadát kitevő ügyvédi díj (a 1,8 milliós költségeken túl) nem tűnik túlzottnak. *Re Flonase Antitrust Litigation, Medical Mutual of Ohio v. Smithkline Beecham*. Elérhető: <https://flonasesettlement.com/Portals/0/Documents/2013-06-19%20-%20Flonase%20-%20Final%20Order%20and%20Judgment.pdf>. Ez a per egyébiránt a közvetett vevőket tömörítette. A GSK-től közvetlenül vásárlók egy másik egyezségben összesen 150 millióhoz juthattak

128 Az elsőfokú bíróság azért gondolta tisztességesnek az üzletet, mert a több mint 4 millió vevőre számolt, a költségekkel együtt potenciálisan 20 millió dolláros összegnek az általa jóváhagyott 1,93 millió USD ügyvédi díj kb. a 10%-át tette ki.

129 Utal arra is, hogy ilyen esetben a bíró megtehetné, hogy külső szakértőt kér fel az ügyvédi munkadíj nagyságának megítélésére (Fed. R. Evid. 706).

130 Ez jelen esetben 436-865 ezer USD lenne, jóval kevesebb a jóváhagyott 1,93 milliónál.

fogyasztói döntést triviálisa nem érintő módon módosulna a cég kommunikációja. S e soványka előny elérése érne közel 2 millió dollár ügyvédi díjat?”

Posner bíró különösen etikátlannak tartotta azt az egyezségi kikötést, hogy az ügyvédi díjra szánt többmilliós összeg bíróság által kifogásolt része nem a felperesi kompenzációs alapba, hanem az alperes vállalkozáshoz kerülne vissza („*kicker clause*”). Az ítélet szerint e klauzula akár semmisnek minősülhetnek. A másodfok azzal sem értett egyet, hogy a kutatóintézet végső soron a ténylegesen károsultak rovására jusson adományhoz. Posner is elismerte a „*cy pres*” intézményének hasznosságát, ez azonban csak arra szolgálhat, hogy az osztozkodás utáni, a károsultak által vissza nem igényelt maradvány jó helyre kerüljön.

Visszaélés a csoportos perrel?

A tanulmány első részében említett uniós dokumentumok többször is utalnak a csoport perek „rossz amerikai példaira”, a „visszaélésekre”, zaklató pereskedésekre, s általános meggyőzősédként az európai jogi tradíciókhoz ragaszkodnak az újszerű intézményekkel való kísérletezgetés helyett. A Bizottság kollektív jogérvényesítésről szóló vitaanyaga szerint a következő ösztönzők vezetnek érdemtelen pereskedéshez: a büntető összegű kártérítés, a korlátlan perindítási jogosultság, az ügyvédi sikerdíj és a pert megelőző széleskörű bizonyítás okozta teher.¹³¹ Egy tanulmány szerint a háromszoros kártérítés, a jelentős sikerdíj és a „vesztes fizet” perköltség szabály hiánya ellenállhatatlan csábítást jelent sok ügyvédi iroda számára, hogy nem kellően megalapozott pereket kezdeményezzenek.¹³² Az amerikai ügyvédi szövetség antitröszt részlegének EU bizottsági vitaanyagára született válasza is hivatkozik arra, hogy az ügyvédtársadalomban sok esetéről tudnának beszámolni, ahol ugyan az alperessel szemben a csoportos perlők keresete nem volt kellően megalapozva, mégis, az alperes különböző okokból nem volt hajlandó kockáztatni, még akkor sem, ha szinte biztos, hogy nyertesén került volna ki a pereskedésből.¹³³ Összességében a „globális békét” hozó egyezség kifizetődőbb lehet mindkét félnek.

A CAFA előtti időben például a Chamber of Commerce of the United States élesen kritizálta a láthatatlan ügyfelek állítólagos tömegei nevében fellépő, igazából saját hasznukat kereső ügyvédek.¹³⁴ Az FTC is aggodalmát fejezte ki a korábbi évek gyakorlata miatt: a felpereseknek kedvezőbb bíróságok előnyben részesítése, túlzottan tűnő egyezségi kárpótlások, melyek költségnövekedésként rontják az üzleti lehetőségeket, alaptalan ügyek képviselésével rengeteget bezsebelő ügyvédi irodák által, a fogyasztóknak sok hasznot nem

131 Id, 21. pont, 9.o.

132 F. Polverino, id. mű, 34. o.

133 ABA, ibid, 3. o. Egy aktuális, nem versenyjogi példát hozva, egy kaliforniai szövetségi bíró azért utasította el a felperesek csoportjának keresetét, mert nem volt hajlandó elfogadni, hogy azok a Toyota tulajdonosok is pereljék az autógyárat véletlenszerű fékezés miatt, akiknek nem fordult elő ilyen hiba a kocsijukkal. A túlbuzgó ügyfeleket a bíró kordában tudja tartani. A bíró arról is döntött, hogy más tagállami lakosok nem perelhetnek kaliforniai jog alatt. Lásd: <http://www.wptv.com/dpp/money/consumer/judge-may-scrap-most-toyota-lawsuits-from-new-york-florida>. 2013. november 3-i letöltés.

134 State Court Class Action Settlements: A Pattern of Abuse and a Proposed Solution; http://www.ftc.gov/bcp/workshops/classaction/other/inst_legalreform.pdf. A Kereskedelmi Kamara honlapján számos problémás esetet gyűjtöttek össze: www.legalreformnow.com/issues.

hozó, de az ügyvédeknek és az alperesnek is kedvező egyezségek kötése.¹³⁵ Volt olyan hírhedt – igaz nem versenyjogi - egyezés is, ahol az ügyvédi munkadíj levonása után az ügyfelek mínuszba kerültek.¹³⁶ A szövetségi hivatal szempontjából az is érthetően problémás, hogy önérdék által vezérelt, magukat magánügyésszé kinevező ügyvédek által generált, tipikusan egyezséggel végződő perek alakítják a versenyjog értelmezését, akár rossz irányban is (ha nem kellően bizonyított tényállás, vagy nem meggyőző jogi érvelés mellett is engednek az alperesek a nyomásnak, azzal rossz üzenetet küldenek az adott jogi norma tartalma kapcsán). A kritikusok egyetértettek abban, hogy a problémás esetek alapvetően az alperes multi cégekkel szemben olykor elfogult tagállami bíróságokhoz voltak köthetők, a szövetségi bírók jóval körültekintőbben jártak el az ügyvédi munkadíjak vagy a kuponos kompenzációk kontrollja kapcsán.

A ma létező, sok korrekción átesett amerikai rendszerre azonban kevésbé igazak a korábbi évek súlyos kritikái. Igaz, hogy a sajátos érdekkonfliktus miatt mindig lehetnek olyan esetek, ahol az alperes és a felperes ügyvédje jobban jár, mint a károsultak tömegei, de önmagában visszaélés lehetősége nem jó érv egy egyébként logikus, hatékony perjogi intézmény mellőzésére.¹³⁷

Európai szemszögből nézve, ahol elsősorban a versenyhivatali fellépésekhez kapcsolódó, követő perek népszerűsítése a fő cél, különösen alaptalannak tűnik ez az aggodalom. A kongresszusi Antitröszt Modernizációs Bizottság átfogó jelentése is arra jutott, hogy nem jutott tudomására arra vonatkozó bizonyíték, hogy az amerikai rendszer túlzott elrettentéssel járna.¹³⁸ A több évtizedes, számos esetjogi és jogszabályi korrekción keresztül formálódó amerikai gyakorlatot diszsonáns Európából „levisszaélésezni”. Főleg úgy, hogy helyette nem tudunk egy hasonlóan hatékony perjogi intézményt felmutatni.

Azt sem könnyű pontosan definiálni, hogy pontosan mit is értünk visszaélésszerű perek alatt. Jó kiindulópont lehet az amerikai szövetségi polgári peres törvény 11. szabálya, amely elvárja az ügyvédtől, hogy ne képviseljen a hatályos jog által alá nem támasztható kérelmeket, vagy bizonyítékkal alá nem támasztható tényállást.¹³⁹ Az ABA európai konzultáció során előterjesztett álláspontja akkor tekint egy (csoportos) pert visszaélésszerűnek, ha az nem kellően megalapozott, amely túlzott mértékű költséget okoz a feleknek és az igazságszolgáltatásnak, amely nem szolgálja az elrettentés célját, vagy amely nem képes megfelelő kártérítést eszközölni a károsultak számára.¹⁴⁰

A visszaélésnek lehet alperesi olvasata is. Tekintettel arra, hogy amerikai jog szerint a kár összegét nem számolják kamatostul jelenértékre (csak az ítélet meghozatalát követően kezd el

135 Thomas B. Leary: The FTC and class action (az FTC Bizottság tagja, The Class Action Litigation Summit, Washington, D.C., on June 26, 2003); Letölthető: <http://www.ftc.gov/speeches/leary/classactionsummit.shtm>.

136 A Bank of Boston ügyben a csoport tagjai 8.76 \$-t kaptak számláikra, miközben közel 90 \$-t terheltek ügyvédi díjként. Hivatkozza a Kereskedelmi Kamara anyaga, *ibid*, 14.o.

137 A. Gidi is kiemeli, hogy a kritikusoknak fel kellene ismerni, hogy mi következik a sajátos amerikai perjogi szabályokból általában és mi konkrétan a csoportos perek szabályaiból. *Ibid*, 315. o.

138 AMC Report, 247. o.

139 F.R.C.P. Rule 11(b)

140 ABA, *ibid*, 9. o.

„ketyegni a kamatóra”), az alperes érdekelt lehet abban, hogy időhúzó taktikával kényszerítsen ki számára kedvezőbb egyezséget.¹⁴¹

A visszaélésnek lehet egy „csoporton belüli” olvasata is: a már említett ügynök probléma miatt az ügyvéd érdekelt a minél előbbi egyezségkötésben, akár a csoporttagok hátrányára is. Amíg az alperesi ügyvédek tipikusan óradíj alapon dolgoznak (ebből a szempontból nem aggódva túlzottan a jogvita elhúzódása miatt), addig a majdani kártérítési alap egy bizonyos hányadát megkapó felperesi képviselő – költségeinek megnövekedésétől tartva – jobban jár, ha egy viszonylag kisebb kártérítési összeg 15%-át kapja meg, mintha egy nagyobb alap ugyancsak 15%-át, de csak három év múltán (abból levonva az évek során felmerült költségeit). Az egyezségek bírói kontrollja azonban hatékonyan tudja kezelni ezt a sajátos érdekkülönbözőséget.

Az amerikai jog több intézménnyel is igyekszik elejét venni a visszaélés szerű perlekedésnek, így a „kamu-pereket” kezdeményező ügyvédet, vagy felperest bírsággal sújthatja a bíró, továbbá kötelezhető másik félnek feleslegesen okozott költségek megfizetésére¹⁴²

5. Néhány tanulság magyar szemmel

Egy korai kísérlet

Egyéni képviselők indítványa nyomán az Országgyűlés 2010. februárban, a választást megelőző törvényhozási időszak utolsó napján elfogadta a Pp. módosításáról szóló törvényt, amely azonban Sólyom László köztársasági elnök nem írt alá, hivatkozva egyebek között a jogszabály belső ellentmondásaira és alkotmányos aggályokra.¹⁴³ Emellett a törvénnyel szemben a Magyar Ügyvédi Kamara, a Budapesti Ügyvédi Kamara, valamint számos országos gazdasági és kereskedelmi szövetség is kifejezte aggályait. Az elképzelések szerint a csoportos per intézménye alkalmazható lett volna bármilyen jellegű igénynél, de különösen a környezetvédelem, versenyjog, fogyasztóvédelem és hátrányos megkülönböztetések kapcsán.

Az igazságügyi kormányzat, amely szintén nem támogatta a fenti Pp. módosítást, azóta sem mutatta világos jelét annak, hogy amerikai mintájú csoportos per bevezetésének elkötelezett híve lenne. A Bizottság 2011-es konzultációs dokumentumára adott válasz ugyan egyetértett abban, hogy szükséges a fogyasztók és a KKV-k helyzetének javítása, de ennek fő eszközeiként a hatósági jogérvényesítés és az alternatív vitarendezés megerősítését preferálta. A csoportos igényérvényesítés kapcsán megfelelőnek gondolta a már létező pertársaságot, illetve az ügyész és egyes közigazgatási szervek közérdekű keresetindítási jogát. A kormány álláspontja a csoportos perben rejlő visszaélések veszélyeire hívta fel a figyelmet, anélkül, hogy ennek pontos tartalmát részletezte volna.

E kérdés mögött mélyrenyúló államelméleti kérdéseket is fel lehet fedezni. Valóban adófizetők pénzéből fenntartott állami szervektől kell elvárni, hogy egyes vevői csoportok gazdasági

141 A károsultak ugyanazt az összeget kaphatják meg kártérítés gyanánt, akár egy hónapon belül, akár öt év múlva.

142 F.R.C.P. Rule 11(b)(2)(3) és 11(c)

143 <http://www.jogiforum.hu/hirek/22693>

sérelmeit orvosolják? Erősíti-e az egyéni felelősségvállalást, ha arra szoktatjuk az állampolgárokat, hogy nem maguk lépjenek fel a sérelmet okozóval szemben, hanem bízzák ügyüket a hatóságokra?

A GVH által indítható közérdekű per

A Tpv. 85/A § szerint a GVH közérdekből pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt, de csak azt követően, ha az adott magatartás miatt a versenyfelügyeleti eljárást már megindította.¹⁴⁴ A perben a GVH kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a vállalkozást a követelés teljesítésére, amennyiben a kárigény s a kár összege egyértelműen megállapítható. Ellenkező esetben a magatartás jogellenességének tényének megállapítását kérheti a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Ez utóbbi esetben a sérelmet szenvedett fogyasztó az általa a vállalkozás ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogellenes magatartás és a kára, illetve egyéb követelése közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. A bíróság az ítéletben feljogosíthatja a Gazdasági Versenyhivatalt, hogy a jogsértő vállalkozás költségére az ítéletet országos napilapban közzétegye, illetve egyéb módon nyilvánosságra hozza. Ha a bíróság ítéletében a magatartás jogellenessége tényének megállapításán túl a vállalkozást meghatározott követelés teljesítésére is kötelezte, a kötelezett vállalkozás köteles az ítéletben meghatározott jogosulti körhöz tartozó fogyasztó igényét az ítéletnek megfelelően kielégíteni. Önkéntes teljesítés hiányában a jogosult fogyasztó kérheti az ítélet bírósági végrehajtását. A fogyasztó jogosultságát a bíróság az ítéletben meghatározott feltételek alapján a végrehajtási lap kiállítására irányuló eljárásában vizsgálja. Ez az a pont tehát, amikor a sérelmet szenvedettnek aktív módon azonosítania kell magát.¹⁴⁵

Ez a közérdekű per szabályozási megoldás tehát kifejezetten közel áll az amerikai típusú csoportos per logikájához. Nyilvánvaló különbség, hogy nem akárki indíthatja meg ezt a pert, illetve hogy ebben csak a szűkebb értelemben vett fogyasztó érdekei érvényesíthetők. A kartellezés miatt magasabb árat fizető vállalkozók (a kis és közepes vállalkozókat is ideértve) nem támaszkodhatnak erre a lehetőségre. A Tpv. 85/A. §-ban szabályozott megoldás fontos pozitívuma, hogy nem csak a jogsértés megállapításáról, hanem a kártérítési igényről is rendelkezik.

Megjegyzendő, hogy a GVH a Ptk. 6:102. § (1) bekezdése alapján is nyújthat be közérdekű keresett, ami azonban csak korlátozott körben, általános szerződési feltétel tisztességtelensége kapcsán lehetséges, s csak a jogsértés megállapítása (illetve annak közzététele) lehet a per tárgya, kártérítésre irányuló igény nem terjeszthető elő.¹⁴⁶ A jogerős ítélet ez esetben is *erga omnes* hatályú.

A közérdekű perek, bármilyen jól szabályozottak legyenek is, azonban a hatósági érdekelttség hiánya miatt nem képesek helyettesíteni a csoportos pereket. A GVH egy esetben élt, akkor sikerrel ezze a lehetőséggel, de az nem antitröszt, s nem is kártérítési igényt érintett. z ügy előzménye, hogy a GVH versenyfelügyeleti eljárásában megállapította, hogy az Exch-Immo Kft. és a Club Hotels Europe Kft. üdülési jogok értékesítése során tisztességtelen kereskedelmi

¹⁴⁴ Ha a versenyfelügyeleti eljárás folyamatban van, a Gazdasági Versenyhivatal kérelmére a bíróság a peres eljárást a versenyfelügyeleti eljárás befejezéséig felfüggeszti.

¹⁴⁵ Lásd e pertípusról bővebben: Kolongy Dóra: A közérdekű perek a Gazdasági Versenyhivatal gyakorlatában – a „Club Hotels-ügy” ismertetése; Versenytükör, 2021/2. 45-49. o.

¹⁴⁶ E vonatkozásban is egy példáról van tudomásom. A **Vj-122/2010.** Sz. versenyfelügyeleti eljárás nyomán indult közérdekű per; a GVH versenytanácsa korábban megállapította, hogy az ingatlandepo.com, ingatlanbazar.com és ingatlanbazar.net weboldalak üzemeltetője tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytatott.

gyakorlatot folytattak, megtévesztve ezzel a fogyasztók széles körét. Ezt követően a GVH közérdekű keresetet nyújtott be a bírósághoz, kérve a jogsértés tényének megállapítását valamennyi érintett fogyasztóra kiterjedő hatállyal.¹⁴⁷

A társult per szabályai a Pp.-ben

Az amerikai csoportos perhez hasonló funkciójú jogintézmény bevezetését az új Pp. kodifikációja során is megvitatásra került. A kollektív perekre fűkuszáló, III. számú Polgári perjogi kodifikációs munkabizottság Harsági Viktória professzor asszony vezetésével dolgozta ki a kollektív igényérvényesítésre vonatkozó részletes javaslatait.¹⁴⁸ A Szakértői Javaslat az opt-in és opt-out modellt kívánta ötvözni, figyelemmel a kártérítési igény összegének méretékére: magas összegnél opt-in (*társult perek*), a kis összegű, racionálisan egyenként nem érvényesíthető követeléseknél az opt-out módszert lett volna alkalmazható (*osztályos perek*). Az osztályos per lényege, hogy az osztály tagjai az eljárás kezdetén és az eljárás folyamán nem nevesíthetők. Az ügyben hozott ítélet hatálya az osztály leírásának megfelelő minden fogyasztóra kiterjed, aki nem lépett ki az osztályból. Az osztályos perek hatályát a fogyasztói ügyekre javasolták szűkíteni. A Szakértői Javaslat nem tartotta célszerűnek az osztálytagok minimális létszámának meghatározását, a képviselt osztály felé fizetendő teljes pénzüsszeget viszont meg kellett volna jelölni. További követelmény lett volna, hogy az egyes fogyasztóra eső rész könnyen megállapítható legyen, azaz elosztás kritériumainak egyértelműnek, világosnak, átláthatónak kell lennie. Ennek hiányában a társult per lett volna a követendő út.¹⁴⁹

A törvényhozó végül csak részben követte a Szakértői javaslatot. Pp. 583. § (1) bekezdése a kétfajta csoportos perlési lehetőség közül csak a társult pert engedi meg. Társult perre akkor kerülhet sor, ha legalább tíz felperes egy vagy több olyan jogának érvényesítéséről van szó, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában („representatív jog”). Feltétel még, hogy a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak legyenek („representatív tények”).

A Pp. csak három esetben, lényegében fogyasztóvédelmi, környezetvédelmi és munkajogi tárgykörben engedi meg a társult perket, amely felsorolás nem tartalmazza a versenyjogot.¹⁵⁰ Ez azért is fájó és nehezen védhető, mert jellegét tekintve nincs különbség egy fogyasztóvédelmi jogszabályon alapuló tömeges érdeksérelem és egy versenyjogi jogsértés által a fogyasztóknak okozott, jellemzően magasabb árban terhet öltő sérelem között. Az 583. § (2) bekezdés a) pontja egész pontosan nem is fogyasztóvédelemről, hanem csak fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítéséről szól, amelynek pontos hatósugara, különösen a „követelés érvényesítése” kitétel további jogértelmezést igényel. Kérdéses azonban, hogy az

¹⁴⁷ A Fővárosi Ítéletábrla 14.Gf.40.232/2016/9/II. számú ítélete és és Fővárosi Törvényszék 27.G.42.362/2019/9. számú ítéletében ítélete.

¹⁴⁸ A munka eredménye az igazságügyi miniszter részére 2015. október 30-án előterjesztett Szakértői Javaslat[6] részét képezte. Lásd: **Harsági Viktória: A kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásának lehetséges irányai - A szakértői vélemény és az új Polgári perrendtartás összevetése, Közjegyzők Közlönye, 2016/6., 5-19. o.**

¹⁴⁹ Kritikusan jegyezném meg, hogy ez esetben is hasznos lehet az osztályos per, amennyiben az a jogsértés megállapítására, vagy akár a kár bekövetkeztére és az okozati kapcsolatra terjedne ki. Ezt követően a károsultak egyenként érvényesíthetnék kárigényüket, akár a Tpvt.-ben kodifikált közérdekű per mintájára.

¹⁵⁰ A környezetvédelmi terület a parlamenti vita során, az ombudsman közbenjárásáa került a törvénybe.

előbbiekben bemutatott ASG 2 ítélet nyomán mennyire fenntartható a versenyjog kizárása ezen körből.

A perből távol levő felperesek eljárási jogosítványainak korlátozását egy *sui generis* szerződés, az írásban megkötendő társult perlési szerződés megkötésére kötelezés hivatott ellensúlyozni. Ezt a kötelező ügyvédi képviselet miatt minden bizonnyal eleve ügyvéd fogja ellenjegyezni. A Pp. 586. § alapján a társult perlési szerződés kötelező elemeiként kell rendezni egyebek között a reprezentatív felperes és jogi képviselője megnevezését, a társult per viteléhez szükséges költségek viselésének szabályait reprezentatív, hogy a felperes milyen módon tájékoztatja perviteléről a feleket, valamint pernyertesség vagy egyezségkötés esetére a kártérítés összegének felosztását, vagy éppen az egyezség megkötésének lehetőségét és részletszabályait. Udvardy a költségviselés kapcsán megemlíti, hogy ennek kapcsán sor kerülhet érdekeltség szerinti előlegbekérésre, de az egyszemélyes előlegezés is elképzelhető. Álláspontja szerint a távol levő felek tekintetében a pertől való távolmaradás miatt perköltség csak korlátozottan merül fel;¹⁵¹ ezzel szemben úgy vélem, hogy (akár a kár összegére vonatkozó) szakértői vélemények okán lehetnek olyan jelentős költségelemek, amelyek a nem reprezentatív feleket is terhelik. A költségek kapcsán fontos szabály még, hogy perveszteség esetén a perköltségek csak a reprezentatív felperest terhelik (Pp. 590. § (3)). Ez nyilván jó a távolmaradók számára (még ha esetleg a költségek előlegezésében részt is vesznek), viszont meglehetősen kockázatos a reprezentatív felperes számára. Ez a szabály ésszerű lehetne az opt-out jellegű felperesi csoport esetében, a társult per esetében azonban kifejezetten jelentkezni kell az érintett és érdekelt peres feleknek.

A társult perhez a bíróság engedélye szükséges. Ennek során az eljáró bíró részben objektív (pl. legalább tíz felperes), részben mérlegelésre, értelmezésre szoruló feltételeket vizsgál meg. Lehetősége van például hatékonyság hiányára hivatkozva megtagadni az engedélyt, tekintettel a per költség és idő tényezőire. A per későbbi szakaszában azonban a bírónak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el a perben (majd látjuk, hogy az USA csoportos perekben a bíró az egyezség jóváhagyásakor ellát ilyen garanciális feladatot).

6. Az amerikai csoportos perekkel szembeni kifogások – és azok cáfolata

A csoportos és közérdek védelme hatóságok feladata

A csoportos igényérvényesítésre valóban elmondható, hogy az „idegen test” a klasszikus egyéni alanyi jogvédelemre komponált eljárásjogi rendszerben. A magyar polgári jog mintha nem ismerné el az alanyi jogok mellett a csoportos jogok létezését. Ha egy bizonyos jogsérelem többeket, a társadalom egy részét vagy akár egészét érinti, úgy hagyományosan hatóságokra bízunk a fellépést, legyen az az ügyészség, vagy egy-egy szakterületen jártas versenyhivatal, vagy fogyasztóvédelmi hatóság. Megválaszolandó kérdés lehet, hogy van-e különbség az egyéni alanyi jogon túl a csoportos és a közérdek között? Ha van egy olyan köztes sáv, amelyben kellően sok egyező vagy lényegében hasonló alanyi jog egyesíthető, anélkül, hogy az elérné a közérdek szintjét, az nagyban elősegítené e csoportos érdekek csoportos védelmét szolgáló eljárási eszközök bevezetését.

151 Id. mű 17. pontjának első bekezdése.

Ha csak egyénhez kötődő alanyi jog és közérdek védelem kettősségében gondolkodunk, akkor is belátható a csoportos igényérvényesítés szükségessége. Hiába bízunk ugyanis a többeket érintő problémák rendezését jól megszervezett, adott esetben függetlenséget élvező hatóságokra, azok tipikusan arra hivatottak, hogy feltárják a jogsértést, rendelkezzenek annak megszüntetéséről, s szükség esetén szankcionálják a jogsértés elkövető személyt vagy szervezetet. Arra azonban nem alkalmasak a hatóságok, hogy egy közigazgatási eljárás lefolytatását követően megtéríttessék a jogsértéssel másoknak okozott kárt. A pénzügyi szankció ugyan elvonhatja a jogtalan gazdagodást, de nem alkalmas a károsultak bajainak orvoslására.

Úgy tűnik, hogy valamilyen oldalról kompromisszumra, a magán- és közérdekvédelem elkülönült védelme közötti átjárásra van szükség. Az egyik megoldás a hatósági szerveknek olyan „idegenszerű” jogosítványokat adni, amelyekkel a kár megtérítését próbáljuk elérni. Ezekre voltak és vannak is próbálkozások, de nem látni, hogy a valóságban is jól működnének ezek a papíron létező jogintézmények. A GVH elvileg nem csak jogsértéssel való felhagyást, hanem kártérítést is követelhetne egy versenyfelügyeleti eljárást követően. Erre még egyszer sem került sor. Ez nem a GVH hibája, egyszerűen nem testreszabott a feladat, hiányzik az érdekeltség. A hatóság inkább új versenyproblémákkal szembeni fellépésre fordítja erőforrásait, mintsem hogy egy már lezárt eljárást követően még évekig tartó, másfajta szakértelmet, szemléletmódot követelő polgári pereskedésbe fogjon. Találékony köztes, praktikus, mégha dogmatikailag nem is kellően megalapozott megoldás lehet az is, ha a jogsértést elkövetőt arra biztatja a hatóság, hogy peren kívül kártalanítsa a vevőit. A biztatás abban rejlik, hogy ennek összegével csökkenthető a jogsértés miatt egyébként kiszabni tervezett bírság.¹⁵² Erre volt már példa, mégha szélesen nem is terjedt el a gyakorlat.

A másik út, hogy a végső soron egyéni érdekek sokaságán alapuló felperesi csoportok szerveződését támogatjuk újszerű, akár közjogi vonásokkal is rendelkező eljárásjogi szabályokkal, ily módon akár a hatóságokat is tehermentesítve. Emellett szólhat az, hogy a versenyhatóság nem biztos, hogy minden csoportos érdeket sértő helyzetet közérdekűnek fog tekinteni, vagy éppen a közérdek fogalmát fogja úgy értelmezni, hogy az adott időszakban prioritást nem élvező problémákra nem fog erőforrásokat fordítani. Ennek a járulékos előnye lehet, hogy egy adott jogterület fejlődése nem kizárólag egy hatóság aktivizmusától fog függeni. A jogértelmezés révén a jogot fejlesztő bíróságokhoz nem csak közigazgatási ügyekben, hanem polgári peres köntösben is eljuthatnak válaszra váró kérdések. Ez esetben arra célszerű megoldásokat találni, hogy ha ugyanazon jogsértés kapcsán indul közérdekű hatósági vizsgálat és egyéni (csoportos) érdekeken alapuló polgári per, akkor mi szolgálja leginkább az egységes jogértelmezést, illetve hatékony erőforrás gazdálkodást. Erre a Tpv-t. már most is tartalmaz rendelkezéseket, ésszerűen a közérdekű jogérvényesítésnek adva elsőbbséget.

Úgy gondolom tehát, hogy mégha az európai modellben a szakértő hatóságok eljárásait helyezzük is középpontba a csoportos érdekeket sértő magatartásokkal szembeni állami fellépés kapcsán, ez nem teszi fölöslegessé hatékony csoportos jogérvényesítési intézmény bevezetését. Egyrészt lehetnek olyan esetek, amelyekkel a közérdeket védő hatóság nem kíván foglalkozni, másrészt, ha indul is hatósági eljárás, annak nem lehet, vagy legalábbis de facto nem lesz olyan kimenete, amellyel a károsultak pénzükhöz jutnának.

152 (Tpv-t.) 78/A. § (10) bekezdése kimondja, hogy a GVH a bírság mellőzése vagy csökkentése iránti kérelem elbírálásakor figyelembe veszi, ha a vállalkozás a jogsértéssel okozott kárt megtérítette vagy erre vonatkozóan kötelezettséget vállalt.

Az alkotmányosság és a polgári peres dogmatika védelme

Az *opt-out* jellegű csoportos perek kérdését az új Pp. előkészítése során a szakértői testület is megvitatta, s ésszerű szabályozási javaslatot tett, nyilvánvalóan megfontolva a hagyományos elelnérveket is. Udvardy szerint az osztályos perekre (*opt-out* módozat) evonatkozó javaslat elutasítása mögött alkotmányossági aggályok, továbbá a polgári eljárásjogi tradíciók tiszteltben tartása álltak. Ilyen volt a jeles jogtudósok nyomán a szinguláris perviszony és a peres felek azonosításának követelménye¹⁵³, vagy akár az ítélet hatálya.

Az Alkotmánybíróság az ügyészi perindítási lehetőség kapcsán valóban kimondta, hogy az olyan törvényi rendelkezés, amely a fél akaratától függetlenül általában teszi lehetővé a bíróság igénybevetését, nem tekinthető az *önrendelkezés* alkotmányos joga szükséges, elkerülhetetlen és arányos korlátozásának.¹⁵⁴ A jogvitában érdekelt félnek alkotmányos joga van arra, hogy ügyét bíróság elé vigye. Ez a jog — hasonlóan a többi szabadságjoghoz — magában foglalja annak szabadságát is, hogy e jogával ne éljen. Az indokolás szerint a fél rendelkezési jogának elvonása, illetőleg „helyettesítése” sérti az Alkotmány 57. § (1) bekezdését.¹⁵⁵ Az AB szerint a polgári per rendelkezési jogra vonatkozó alapelvének sérelme egyben az *önrendelkezés* alkotmányos jogának sérelmét jelenti.¹⁵⁶

Kérdéses, hogy jelenleg is hasonló eredményre jutna az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését értelmezve a taláros testület. Az 1994-es határozat indokolását nagyban befolyásolta az akkor még közeli „szocialista élmények”: az ügyészt a szocialista magánjogban megillető széles keresetindítási jogtól való eltávolodás érthető kíváncságot váltott ki akkoriban. A percsoport szervezésének módja ezen kívül némileg más helyzetet teremt, mint az ügyész komolyabb korlátok nélküli általános perviteli jogosultsága. Az *opt-out* rendszerben is van lehetősége egy versenyjogi jogsértés miatt károsultnak, hogy jogának nem érvényesítése mellett döntsön – igaz, ez esetben aktivitást várna el tőle a jogszabály, hiszen kifejezetten jeleznie kellene, hogy nem kíván a csoportos perben részt venni.

Az Alaptörvény fenti rendelkezésére alapozva elzárkózni a csoportos perekkel azért is ellentmondásos álláspont, mert ugyanezen - egyébként az EU Alapjogi Karta 49. cikkében is rögzített – jogelven alapul a *hatékony, bíróság előtti jogérvényesítés* elve, amelyből viszont éppen azt lehet levezetni, hogy szükség van a jól működő csoportos perre ahhoz, hogy tömeges, de egyenként kis értékű követelések perbe vihetők legyenek.

153 Magyary Géza - Nizsalovszky Endre: Magyar polgári perjog, Franklin Társulat, Budapest, 1939, 162-164.

154 1/1994. (I. 7.) AB határozat (alkotmánysértő a Pp. azon rendelkezései, melyek az ügyésznek általános perindítási, fellépési, fellebbezési és a jogerős ítélet felülvizsgálatára irányuló általános indítványozási jogot adnak.

155 E szerint: „A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

156 9/1992. (I. 30.) AB határozat (alkotmánysértő a Munka Törvénykönyve azon rendelkezése, mely szerint a szakszervezet a munkaviszonyt érintő kérdésekben a dolgozó érdekében, nevében és helyette, külön meghatalmazás nélkül is eljárhatott)

Az egyéb dogmákat illetően, az *opt-in* megközelítésű társult perekben a *személyes részvétel* elvén már lazított a jogalkotó: mégha be is kell jelentkezni az adott perbe, nem minden felperes lesz egyenértékű módon aktív az eljárás során.

Fontos kérdéskör az ítélet személyi hatályának kérdése. Az alaptétel szerint az ítélet csak a *perben álló, azonosított személyeket köti*. A csoportos per modelljében gondolkozva újfajta megközelítés szükséges, itt ugyanis egy ítélet anélkül kötne például egy kartell miatt károsult személyt, hogy az részt vett volna személyesen a perben. Ez egy sajátos *erga omnes* hatály: hasonlatosan a jogszabályokhoz, az ítélet a címzettek (azaz a csoportdefiníció alá eső személyi kör) vonatkozásában általában kötelező lesz. Ezt az elvet ugyanakkor a jogalkotó már több esetben áttörte. Ilyen volt elsőként a Tpvt. alapján a GVH számára megengedett közérdekű perindítás szabályozása, majd a Ptk. 6:105. § (2) bekezdése, amely a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége kapcsán mondja ki, hogy az ítélet hatálya valamennyi szerződő félre ki fog terjedni, akár peren állnak, akár nem. Végül, az új Pp. közérdekű perek jogerejét szabályozó 578. §-a kifejezetten lehetővé teszi a kilépést, oly módon, hogy a közérdekű per eredményéről tájékoztatott jogosult 60 napon belül jelezheti, ha jogainak érvényesítésére önálló vagy társult pert kíván indítani. Ez első látásra egészen közel áll az általam szorgalmazott csoportos peres modellhez; fontos eltérés viszont, hogy az anyagi jogerő itt csak akkor fog beállni, ha a vesztes alperes egyedileg, írásban ad tájékoztatást. Azokat a jogosultakat továbbá, akiket az alperes személyesen nem értesített, úgy kell tekinteni, mint aki az egyéni keresetindításhoz való jogát fenntartotta.

Ami az amerikai mintájú csoportos per ellen szóló dogmatikai ellenérveket illeti, úgy gondolom, hogy az eljárási szabályoknak az anyagi jogi jogosultságok érvényesítését kell biztosítani. Ha egy eljárási szabály ez utóbbit megakadályozza, az nem jó szabály, mégha dogmatikus jellegű is. Azt is látni kell, hogy az elmúlt években a jogalkotó már tett a jó irányban lépéseket mégha óvatosan is. Ilyennek minősül a Tpvt. alapján a GVH-t megillető kollektív pervitel, amely sok szempontból *opt-out* csoportos perekkel azonos jellemvonásokkal bír. Ilyen a Pp-ben kodifikált társult per is, ami viszont *opt-in* megoldásra épül, s ekként nagy valószínűséggel, nem fogja betölteni szerepét.

A csoportos perek a visszaélésszerű perek melegágyai

A Bizottság 2013-as, előbbieken ismertetett közleménye jól összefoglalja azokat az aggályokat, amelyek az amerikai mintájú csoportos perek kapcsán merültek fel. Az európai jogalkotási fejlemények, pontosabban azok hiánya kapcsán jól látszik, milyen hatsásos volt ez az érvelés.

Azt gondolom azonban, hogy azért, mert egy jogintézménnyel egy országban, ott is kifejezetten egy bizonyos időszakban, s különösen bizonyos jogterületeken (elsősorban fogyasztóvédelem), részben határozott hatósági fellépések hiányában, részben sajátos perjogi szabályok összességének eredőjeként sor kerülhetett nyilvánvalóan alaptalan perekre, pontosabban peren kívüli egyezségekre, nem lehet komolyan vehető érv manapság. A negatív példák tanulságaira természetesen figyelemmel kell venni a részletszabályok kidolgozása során, de nem szabad a fürdővízzel együtt a gyereket is kiönteni.

Magyar kontextusban várhatóan kisebb lesz a nyomás egyezségek elfogadására (perköltség viselésének szabályai, nincs olykor könnyen manipulálható, nagyvállalat-ellenes esküdszéki döntés, nincs háromszoros büntető kártérítés), így a csoportot képviselők eltérő motivációjából fakadó visszaélésekre is kevesebb esély adódik.

7. Összegzés és szabályozási javaslatok

A külföldi tapasztalatok és tudományos munkák alapján az elsődleges teendő *opt-out* módon szerveződő csoportos (osztályos) perek lehetőségét megteremteni. Az *opt-in* jellegű csoportok egyrészt nem működnek a gyakorlatban, másrészt ezek, ahogy Waller is megjegyzi, nem is igazán csoportos pereket, hanem egyfajta sajátos pertársaságot testesítenek meg.¹⁵⁷ A külföldi mintáknál az USA mellett érdemes lehet másokra is kitekinteni, mint pl. Brazília¹⁵⁸, vagy éppen Kanada – ez utóbbinál eleve „európaias” a perjog, amennyiben nincs például háromszoros kártérítés, s a vesztes fél fizeti a perköltséget elve is érvényesül, mégis működőképes az *opt-out* csoportos per intézménye. A munkát sem kell előlről kezdeni, hiszen a Pp. előkészítése kapcsán született Szakértői javaslat már tartalmazott egy olyan javaslatot, amelyet alapul lehet venni. Az amerikai csoportos perek több évtizedes szabályozási tapasztalatai alapján kiemelkedően fontos a csoport *opt-out* elven való szerveződése és a felperes ügyvédjének anyagi érdekeltségének megteremtése. Ezek egyikének a hiánya is oda fog vezetni, hogy csak papíron fog létezni a csoportos per intézménye.

Az amerikai tapasztalatok alapján nagy szerepet kell adni a bírónak a csoport megalakulása és az esetleges egyezség tartalmának jóváhagyása tekintetében. A mostani társult pernél szereplő tízfős minimumnál jobb megoldás lenne a bíróra bízni annak eldöntését, hogy ez a perlési formáció hatékonyabb-e, mint az egyes párhuzamos perek. A szabályozásnál ügyelni kell arra, hogy ne legyen akadálya annak, hogy az ezekkel járó finanszírozást a perben képviselő ügyvédi iroda külső források felhasználásával, vagy sikerdíjas megbízási konstrukcióval tudja biztosítani.

Mivel egyrészt az átlagos polgári peres bírónál nem gyakori a versenyjogi szaktudás, másrészt a párhuzamos perek elkerülése miatt is hasznos lenne, ha egy budapesti bíróság kapna kizárólagos illetékességet versenyjogi csoportos kártérítési perek elbírálására.¹⁵⁹ Ezt indokolhatja az *opt-out* csoportos perben hozott ítélet, vagy egyezség jóváhagyó végzés szokatlanul erős *res iudicata* hatása.

Zárásként leszögezhetjük, hogy az elmúlt évek tapasztalatai alapján nincs arról vita, hogy szükség van olyan kollektív perlési formára, amely lehetővé teszi, hogy nagy számú, egyenként kis összegű, racionálisan nem érvényesíthető követelések ne vesszenek el, másfelől a kártérítés elmaradása révén a jogsértő vállalkozás ne gazdagodhasson. Az is látható, hogy sem a közérdekű perek, sem az *opt-in* módon szerveződő perek nem alkalmasak e cél elérésére. A hatóságok által indítható közérdekű perek általában azért buknak el, mert meg sem indulnak. Miért kezdjenek el a köztisztviselők egy fáradtságos, idő és munkaerőt lekötő, akár évekgig elhúzódó pert, ami hatósági jogérvényesítéshez szokott tisztviselőként „testidegen” számukra?

157 Waller és Popal, id. mű 28. o. A szerzők szóhasználatában az *opt-in* perek a kiskereskedelem szintjét képviselik, míg az *opt-out* csoportos perek a nagykereskedelmet.

¹⁵⁸ A brazil megoldás szerint a bizonyítás sikertelensége miatt a keresetet elutasító bírói döntés nem teremt ítélt dolgot, különösen, ha a felperesek nem rendelkeznek az amerikai *discovery procedure*-rel egyenértékű bizonyítási lehetőségekkel. Másként fogalmazva, a csoport aktív tagjainak sikertelenségéből a távollevőket nem érheti hátrány. E megoldás ellen az szólhat, hogy az alperes a megnyert csoportos per után nem lehet biztos abban, hogy nem indulnak újabb és újabb perek vele szemben.

¹⁵⁹ Hasonló logikával felvethető a hagyományos egyéni kártérítési, vagy akár más jellegű, de versenyjogi szabályok értelmezésén múló pereket is koncentrálni, amennyiben ez nem jelentene túlzott leterheltséget.

Anyagi hasznot nem húznak a perből, az ezzel járó esetleges pozitív média megítélést pedig vélhetően könnyebben be tudják söpörni egy büntetésre kifutó hatósági eljárással. A pereskedők érdekeltté tétele tehát legalább annyira kulcsfontosságú, mint a csoport *opt-out* elven való szervezése. A Pp.-ben kodifikált társult perekből legfeljebb az várható, hogy több, egyenként is jelentős kárt elszenvedő, könnyen azonosítható károsult vállalkozó álljon össze egy csoportba (minőségileg nem nagyon különbözve az egyébként is létező pertársaságtól). Az EU Bíróság által egy nemrég hozott ítéletben képviselt jogértelmezés alapján a hatékony jogérvényesítés elvének védelme érdekében a társult perek körét ki kell terjeszteni a versenyjogi sérelmekre is.